

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2015

Zivile Karvonen

TERVETULOA SIJAISVANHEMMIKSI

– opas naantalilaisten lasten sijaisperheille

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Syysy 2015 | 49 + 23

Laura Närvi

Zivile Karvonen

TERVETULOA SIJAISVANHEMMIKSI – OPAS NAANTALILAISTEN LASTEN SIJAISPERHEILLE

Tämän kehittämistyön toimeksiantajana on Naantalin kaupungin lapsiperheiden sosiaalityö. Työn tavoitteena oli kehittää perhehoitoa tuottamalla käytännönläheinen tietopaketti naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille. Perhehoidon kehittämisen tarve lastensuojelulain muutoksen vuoksi on ollut pitkään puheenaiheena Naantalin sosiaalitoimessa. Kehittämistoiminta kesti tammikuusta marraskuuhun 2015.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi *Arjessa avuksi* -opas, joka kehitettiin alusta lähtien sijaisvanhempien ja sosiaalialan ammattilaisten toiveita ja ajatuksia kuunnellen. Perhehoitajien kokemustieto ja ääni saatiin kuuluviin haastattelujen avulla. Muiden kuin työryhmään osallistuneiden työntekijöiden ideoita kuultiin moniammatillisessa lastensuojelun tiimipalaverissa. Haastatteluista ja palaverista esille nousseista toiveista keskusteltiin lastensuojelun asiantuntijoista koostuvassa kehittämistyöryhmässä. Lisäksi työryhmässä esitettiin omia näkemyksiä tuotoksesta, jaettiin aiheeseen liittyvää tietoa ja hahmoteltiin oppaan sisältöä. Asiantuntijakonsultaatiota oppaasta pyydettiin Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijältä.

Kehittämistuotoksesta syntyi tiivis tietopaketti perhehoidon käytännöistä Naantalissa. Oppaalta toivottiin selkeyttä, konkreettisuutta, helppolukuisuutta ja houkuttelevuutta. Tietopaketti sisältää perhehoidon käytäntöjen tärkeimmät elementit, kuten tietoa sijaisvanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista, korvauksista, palkkioista ja tuesta. Opas vastaanotettiin positiivisesti. Sen looginen rakenne ja sisältö saivat kehuja ja lisäksi sitä pidettiin visuaalisesti miellyttävänä ja lukijaystävällisenä. Jatkossa opas jaetaan kaikille uusille naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille. Lisäksi opasta käytetään esimerkkinä kehitettäessä vastaavanlainen tukiperheille tarkoitettu tietopaketti.

ASIASANAT:

lastensuojelu, sijaishuolto, lastensuojelun perhehoito, sijaisvanhemmuus, opas

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of social services | Child- youth- and family work

Autumn 2015 | 49 + 23

Lauri Närvi

Zivile Karvonen

WELCOME TO BEGIN AS A FOSTER PARENT– A GUIDEBOOK FOR FOSTER FAMILIES OF CHILDREN FROM NAANTALI

This development work was ordered by the Social services of Naantali city. The aim of the work was to improve foster care by producing a practical information package for the foster parents of children from Naantali. Due to the changes in the Child Welfare Act, the need to improve foster care has been a topic of discussions at the Social services of Naantali for a longer time already. Development work was carried out between January and November 2015.

As the output of the development work a guidebook by the name of *For your help in daily life* was produced. The guidebook was developed based on the foster parents' and the social care professionals' wishes and thoughts. Experiential knowledge and voices of the foster carers were collected through interviews. Ideas of the employees, outside the actual development work team, were heard during multi-professional child protection team meetings. Discussions, based on the wishes brought up by the interviews and meetings, were carried on in the development work team meetings, which consisted of child protection experts. Furthermore, in these work team meetings the personal views about the output were presented, the knowledge of the issue was shared and the content of the guide was outlined. A Specialist's consultation for the guidebook was asked from the social worker of Southwest Finland substitute care unit.

As a result of the development work a compact information package about the foster care practices in Naantali was produced. The guidebook was intended to be clear, concrete, easy to read and attractive. This information package contains the most important elements of foster carers's practices, such as information about the rights and obligations, allowances, remunerations and support of the foster parents. The guidebook got a positive feedback. Its logical structure and content received compliments and, in addition, it was considered visually appealing and reader-friendly. In the future the guide will be distributing to all new foster parents of the children from Naantali. Furthermore, this guidebook will be used as an example while developing a similar information package for the support giving families.

KEYWORDS:

Child protection, substitute care, child welfare foster care, foster parenting, guidebook

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Kehittämistyön aiheen valinta	3
2.2 Toimeksiantajan ja kehittämistyön toimijoiden esittely	4
2.3 Kehittämistyön tavoitteet ja kehittämistehtävä	5
3 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	6
3.1 Lastensuojelun yleisesittely	6
3.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	7
3.3 Lapsen sijaishuolto lastensuojelussa	9
3.4 Lastensuojelullinen perhehoito Naantalin kaupungissa	10
4 SIJAISVANHEMMUUS PERHEHOIDON MUOTOINA	13
4.1 Perhehoito lastensuojelussa	13
4.2 PRIDE-ennakkovalmennus tukee sijaishemmäksi ryhtyviä	16
4.3 Sijaishempien tuen tarve	18
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	22
5.1 Kehittämismenetelmät ja aineiston dokumentointi	22
5.2 Kehittämisprosessin eteneminen ja aikataulu	25
5.3 Opas – ideasta valmiiksi tuotokseksi	29
6 KEHITTÄMISTYÖN LOPPUPÄÄTELMÄ	33
6.1 Kehittämistyön arviointi kokonaisuudessa	33
6.2 Oppaasta saatu palaute ja jatkokehittämisehdotukset	36
6.3 Eettiset pohdinnat ja sosionomin ammattiosaaminen	38
LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Kehittämistyön lupa.

Liite 2. Sijaishempien haastattelurunko.

Liite 3. Arjessa avuksi – perhehoidon opas naantalilaisten lasten sijaishemmillle.

KUVAT

Kuva 1. Lastensuojeluasian vireilletulon ja lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessi (Männikkö 2009, 18; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).	12
Kuva 2. Perhehoidon eri tehtävät perhehoitajan ja kunnan näkökulmasta (Hakkarainen ym. 2013, 11).	18
Kuva 3. PRIDE-valmennuksen ryhmätapaamisten teemat (Pesäpuu 2010).	21

KUVIOT

Kuvio 1. Sijoitettuna olleiden naantalilaisten lasten määrä sijoitusperusteen mukaan v. 2010–2013 (Lindgren 24.4.2015 henkilökohtainen tiedonanto).	16
Kuvio 2. Kehittämistoiminnan eteneminen.	31

1 JOHDANTO

Vuonna 2012 lastensuojelulakiin tuli muutos, jonka mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona vain, jos sen järjestäminen perhehoidossa lapsen edun mukaisesti ei ole mahdollista (Lastensuojelulaki 316/2011, 50 §). Tämän lastensuojelulain muutoksen myötä kodin ulkopuolelle tehtävien sijoitusten painopiste siirtyi perhehoitoon. Lain toteuttaminen edellyttää sijaisvanhempien määrän lisäämistä sekä perhehoidon kehittämistä. Uusi perhehoitolaki astui voimaan 1.4.2015. Laki kokosi yhteen perhehoitoa koskevat sosiaalihuoltolain ja perhehoitajalain säännökset sekä tarkensi niitä. (Perhehoitolaki 263/2015, 1 §.)

Sijaisperheet tarvitsevat tehtävissään tukea, erityisesti sijaisvanhemmuuden ensimmäisinä vuosina. Sijoittavan kunnan lastensuojelun ammattilaisilla on suuri vastuu siitä, että sijoitettu lapsi, hänen biologinen vanhempansa sekä sijaisperhe saavat tarvittavan tuen koko sijaishuollon aikana. Silloin yhteistyön saumattomuus ja aito kumppanuus kaikkien osapuolten välillä on avainasemassa. Työntekijöiden vastuulla on myös tarvitsevan neuvonnan ja ohjauksen antaminen kaikille osapuolille koko sijoituksen toteuttamisen ajan. Lastensuojelulain mukaan sosiaalityöntekijä valvoo perheeseen sijoitetun lapsen edun toteutumista ja tekee lapsen käytännön asioihin, kuten yhteydenpitoon, terveydenhuoltoon ja koulunkäyntiin, liittyviä päätöksiä. (Heinonen 2011, 24.)

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen kehittämistyö, joka alkoi keväällä 2015 ja päättyi syksyllä 2015. Sen toimeksiantajana toimi Naantalin kaupungin lapsiperheiden sosiaalityön yksikkö. Kehittämistyölle Naantalin lastensuojelun perhehoidossa oli tarvetta jo pelkästään lastensuojelulain muutoksen myötä. Lisäksi Naantalin lastensuojelun työntekijöillä ei omien työtehtävien kuormittavuuden takia riittänyt aikaa perehtyä perhehoidon kehittämiseen tarvittavalla laajuudella. Kehittämistyöni tavoitteena oli kehittää perhehoitoa yhdessä Naantalin sosiaalitoimen sekä sijaisperheiden kanssa tukemalla naantalilaisten lasten sijaisvanhempia käytännön asioissa ja helpottaa sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien työkuormitusta. Kehittämistehtävänä oli luoda opas perhehoidon käytännöistä uu-

sille sijaisperheille, joihin sijoitetaan naantalilaiset lapset. Opas on koottu autamaan sijaisperheitä heidän tehtävässään ja sen tarkoituksena on tarjota tietoa perhehoidon käytännöistä Naantalissa. Jatkossa on tarkoitus jakaa opas kaikille uusille naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille.

Kehittämisprosessia vein eteenpäin dialogisten keskustelujen, suunnittelu- ja kehittämispalavereiden, haastattelujen sekä kehittämispäiväkirjan avulla. Opas rakentui kehittämistyöryhmän kanssa käytyjen dialogisten kehittämiskeskustelujen ja sijaisvanhempien haastattelujen kautta sekä Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijän palautetta oppaasta huomioiden. Kehittämistyöhön osallistui eri vaiheessa koko lapsiperheiden sosiaalityön työyhteisö sekä naantalilaisten lasten sijaisvanhempia. Kehittämistyöryhmään minun lisäksi kuuluivat vs. sosiaalityöntekijä sekä sosiaaliohjaaja.

Opinnäytetyön raportti jakautuu teoria- ja toteutusosuuteen. Raportin luvussa kaksi esitän kehittämistyön lähtökohdat. Luvussa kolme tarkastelun alla on lastensuojelun sijaishuolto kokonaisuudessaan. Siellä esittelen yleisesti lastensuojelun sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun. Kuvaan lyhyesti lapsen sijaishuollon ja luvun lopussa esittelen, miten perhehoito on järjestetty Naantalissa kaupungissa. Luvussa neljä perehdyn perhehoitoon lastensuojelussa sekä sijaisvanhemmuuteen PRIDE-ennakkovalmennuksen ja tuen tarpeen kautta. Luvussa viisi on tarkka kuvaus kehittämistyön toteuttamisesta ja syntyneestä tuotoksesta. Opinnäytetyön raportin loppuosa koostuu kehittämistyön arvioinnista, oppaasta saadusta palautteesta ja jatkokehittämisehdotuksista, eettisistä pohdinnoista ja sosionomin ammattiosaamisesta.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön aiheen valinta

Idea kehittämistyöstä Naantalın kaupungin lapsiperheiden sosiaalityölle syntyi vuoden 2015 alussa. Kehittämistyöni oli toimeksiantajan tilaama ja se kohdistui naantalilaisten lasten sijaisvanhempiin. Toimeksiantaja ehdotti, että valmistelin perhehoidon oppaan naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille. Tällaista opasta sijaisvanhemmat toivoivat Naantalın sosiaalitoimelta jo aiemmin.

Tartuin kehittämistyön aiheeseen välittömästi, koska siinä yhdistyi kaksi mielenkiinnon kohdettani: lastensuojelu ja sijaisvanhemmuus. Vuonna 2012 lastensuojelun perhehoidosta tuli sijaishuollon ensisijainen hoitomuoto (Lastensuojelulaki 316/2011, 50 §). Seuraavaksi vuonna 2015 voimaan astui uusi perhehoitolaki (Perhehoitolaki 263/2015), joten kehittämistyöni aihe on erittäin ajankohtainen.

Suomessa lastensuojelullisena toimenpiteenä kodin ulkopuolelle oli vuoden 2013 aika sijoitettu 18 022 lasta ja nuorta, joista yli puolet oli sijoitettu sijaisperheisiin (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja -hyvinvoinnin laitos 2014). Perhehoitoon sijoitettujen lasten suhteellinen määrä Suomessa on pieni verrattuna muihin Pohjoismaihin. Muissa Pohjoismaissa perhesijoitusten osuus on 60–80 prosenttia. (Ketola 2008a, 34–35; Heinonen 2011, 4.)

Aihetta kohtaan tuntemani oman mielenkiintoni lisäksi, uskon lastensuojelullisen perhehoidon toimivuuteen, mielestäni se on hyvä sijaishuollon muoto sekä inhimillisesti että taloudellisesti ajatellen. Uskoni perhehoitoon perustuu aiheisiin liittyviin lukuisiin tutkimuksiin (Sinclair ym. 2004; MacGregor ym. 2006; Rodger ym. 2006; Marjomaa & Laakso 2010; Heinonen 2011; Octoman & McLean 2014; Valkonen 2014; Keshavarzian 2015), joihin olen tutustunut kehittämistyön suunnitteluvaiheessa. Viime vuosina Suomessa on alettu kiinnittää enemmän huomiota perhehoidon kehittämiseen, kuten myös uusi perhehoitolaki (Perhehoitolaki 263/2015) osoittaa. Kuitenkin perhehoidossa on vielä paljon parannet-

tavaa sekä kehitettävää, jotta sitoutuneita ja hyvin valmennettuja sijaisperheitä olisi tarjottavissa riittävästi ja jotta lasten sijoitukset perheissä eivät keskeytyisi.

2.2 Toimeksiantajan ja kehittämistyön toimijoiden esittely

Kehittämistyöni toteutin lapsiperheiden sosiaalityön yksikössä, joka kuuluu Naantalin sosiaali- ja terveystalouteen. Naantalin lapsiperheidenpalveluihin kuuluvat esimerkiksi lastenvalvojan tehtävät, lastensuojelun perhetyö, adoptio-neuvonta, nuorten palvelut, lapsiperhepsykologien palvelut sekä perheterapeutin palvelut. Naantalin kaupungin lapsiperheiden sosiaalityössä toimivat sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät, sosiaaliohjaajat, avohuollonohjaajat, lapsiperheiden psykologit sekä perheterapeutti. (Naantalin kaupunki 2014.)

Kehittämistoiminnan toteuttamisen kannalta näin tärkeäksi määritellä, mitkä toimijat ovat osallisina kehittämistyöhöni. Esimerkiksi toimijat voivat olla virallisia organisaatioita tai epävirallisempia tahoja, myös ammattilaisia ja palveluiden käyttäjiä. (Toikko & Rantanen 2009, 58.) Lisäksi toiminnallisessa kehittämistyössä toiminta edellyttää eri vaiheissa mukana olevia toimijoita (Salonen 2013, 6). Kehittämistyön toimijoiden rajauksen lähtökohtana pidin sitä, että toimintaan osallistuvat kaikki, joita kehittäminen tavalla tai toisella koski. Näin ollen, kehittämistyöhön osallistui eri vaiheessa koko lapsiperheiden sosiaalityön työyhteisö sekä sijaisvanhemmat.

Kehittämistyön päätekijänä toimin työssä prosessin eteenpäin viejänä ja yhteistyötahona eri rajapinnoilla. Työryhmään kehittämistyössäni minun lisäksi kuului Naantalin kaupungin vs. sosiaalityöntekijä Maija Lammela sekä sosiaaliohjaaja Päivi Tossavainen. Molemmilla on pitkä työkokemus lastensuojelussa. Konsulttivina asiantuntijatahona kehittämistyössäni toimi Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijä Sirpa Vainio, jolla on monen vuoden kokemus lastensuojelullisessa perhehoidossa.

2.3 Kehittämistyön tavoitteet ja kehittämistehtävä

Kehittämistyölleni halusin asettaa alusta asti selkeitä ja koko kehittämisprosessin eteenpäin vieviä realistisia tavoitteita. Kehittäminen aina tähtää muutokseen. Sillä tavoitellaan jotakin parempaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet, joten tavoitteellisuus on keskeinen kehittämisen osa (Toikkonen & Rantanen 2009, 16). Kehittämistyöni tavoitteena oli kehittää perhehoitoa yhdessä Naantalın sosiaalitoimen sekä sijaisperheiden kanssa tukemalla naantalilaisten lasten sijaisvanhemmat käytännön asioissa ja helpottamalla sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien työkuormitusta.

Viime aikoina kuntien sosiaalityöntekijöiden suuri asiakas- ja työmäärä on nostettu puheenaiheeksi sosiaalisessa mediassa (Kurki-Suonio 2014; Jokela 2014; Paulavaara 2015). Monissa kunnissa puutteet lastensuojelun resursoinnissa, työntekijöiden vaihtuvuus tai pätevyyden puute johtavat tilanteisiin, joissa perhehoitajat jäävät liian yksin sijoitettujen lasten kasvuun ja kehitykseen sekä käytännön asioihin liittyvien kysymysten kanssa. Sijoitetun lapsen sosiaalityöntekijöillä tai -ohjaajilla on suuri vastuu siitä, että sekä lasta, hänen vanhempiaan että sijaisperhettä tuetaan sijaishuollon aikana. Lastensuojelun ammattilaisten vastuulla on laadukkaan ohjauksen ja neuvonnan antaminen sijaisperheille koko sijaishuollon toteuttamisen ajan. (Heinonen 2011, 25.)

Kehittämistoiminta on ensisijaisesti konkreettista tekemistä (Toikkonen & Rantanen 2009, 60), joten kehittämistehtävänä oli luoda opas perhehoidon käytännöistä uusille sijaisperheille, joihin sijoitetaan naantalilaiset lapset. Kehittämistehtävä tuotettiin yhdessä lastensuojelun ammattilaisten ja sijaisvanhempien kanssa. Oppaalle asetettiin tavoitteiksi selkeys ja informatiivisuus, houkuttelevuus ja helppolukuisuus sekä arkielämälähtöisyys. Koko kehittämistyön ajan opasta rakennettiin yhteisissä lastensuojelutiimin palaverieissa, kehittämistyöryhmän omissa dialogisissa kehittämiskeskusteluissa sekä sijaisvanhempien haastattelujen avulla.

3 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

3.1 Lastensuojelun yleisesittely

Lasten oikeudet ovat muuttaneet muotoaan vuosikymmenten saatossa ja nykyisin lastensuojelusta on säädetty erikseen Suomen perustuslaissa sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Lastensuojelu ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan se on tehtävä, joka velvoittaa tai oikeuttaa toimimaan myös muut viranomaiset sekä kansalaiset. (THL 2015a). Beckett (2003) toteaa, että nykyaikaisen käsityksen mukaan lastensuojelua voidaan kutsua ammattilaisten suunnitelmalliseksi toiminnaksi, johon sovelletaan erilaisia lastensuojelutyön ulottuvuuksia ja periaatteita (Beckett 2003, 14).

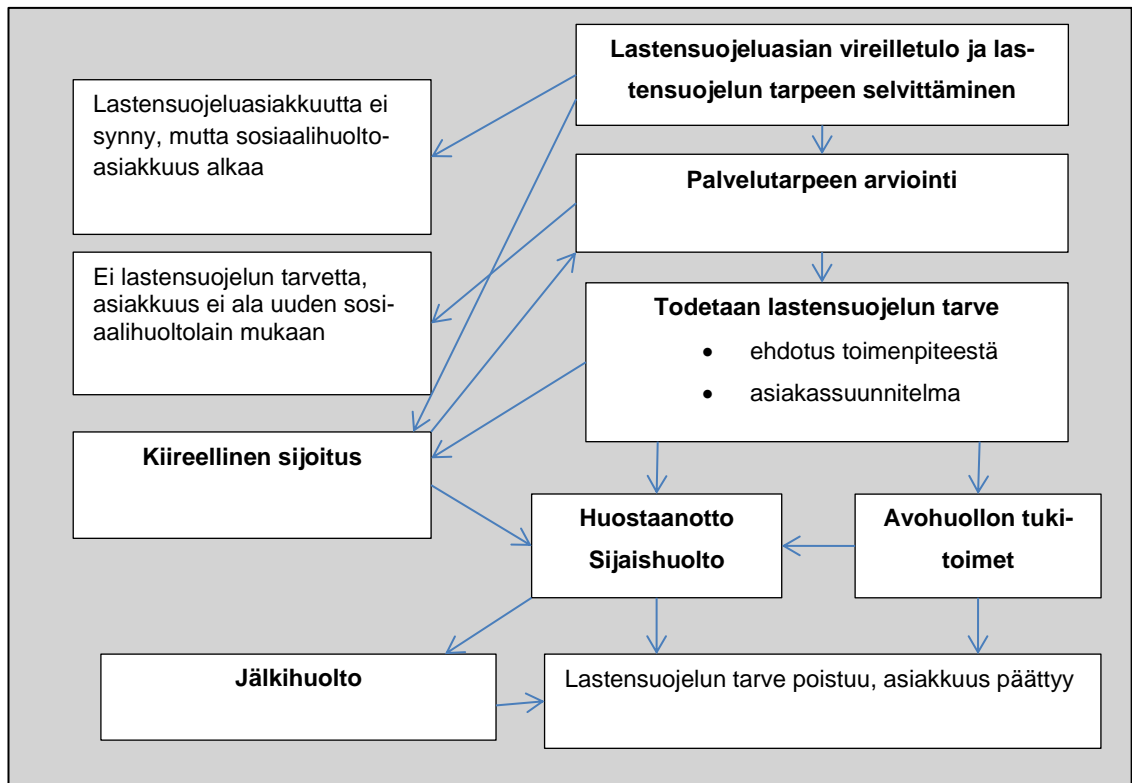
Lastensuojelu Suomessa on vahvasti lakisidonnaista. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista vastaavat ensisijaisesti hänen huoltajansa ja tarvittaessa he saavat myös tukea tässä tehtävässä viranomaisilta. Perheelle tarpeellista apua on pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain, ennen kuin perheen ongelmat syvenevät. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §–2 §; Rätty 2010, 1–3.) Laadukas lastensuojelu on sellaista, joka takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen ajoissa (Lastensuojelulaki 417/2007, 11 §).

Lapsen etu on lastensuojelun ensisijainen periaate. Lastensuojelulaissa asetettuja tavoitteita pyritään saavuttamaan edistämällä lasten ja nuorten hyvinvointia vaikuttamalla heidän kasvuoloihin. Lastensuojelu koskee koko yhteiskuntaa, koska se huolehtii yleisestä perheen hyvinvoinnista, ehkäisee ongelmia ja korjaa niitä hoitamalla sekä yksilöitä että perheitä. (Bardy 2013, 71.)

3.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Suomalainen perhe on viime vuosina läpikäynyt suuria yhteiskunnallisia muutoksia, jotka vaikuttavat lasten hyvinvointiin lastensuojelun näkökulmasta. Eriarvoisuus lapsiperheiden ja lasten hyvinvoinnissa on kääntynyt kasvuun, lapsiperheiden toimeentulovaikkeudet ja vakava lapsiköyhyys ovat lisääntyneet. Yhä useammat lapset kasvavat vaihtuvien vanhemmuuksien sekä sisarus- ja sukulaissuhteiden ympäristössä. Vanhemmuuden ja kasvatuksen haasteet kasvavat. Lisäksi, lapsiperheiden tukiverkot ovat heikentyneet, ongelmat kasautuvat ja siirtyvät sukupolvelta toiselle. (Kananoja ym. 2013, 27.)

Lastensuojelu jakautuu ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevällä lastensuojelulla lasta tuetaan kunnan peruspalveluissa, kuten neuvolassa, päivähoidossa, koulussa, terveydenhuollossa. (Taskinen 2010, 23.) Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia, joista osa ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Muita lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun muotoja ovat lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 88/2010, 3 §.) Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa korostetaan perhekeskeisyyttä eli lapsen sijoittamista ensisijaisesti sijaisperheen (Heinonen ym. 2012, 2). Seuraavaksi (kuvio 1) on kuvattu lastensuojeluprosessin eteneminen Paula Männikköä (2009, 18) mukailleen sekä uutta sosiaalihuoltolakia soveltaen.

Kuva 1. Lastensuojeluasian vireilletulon ja lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessi (Männikkö 2009, 18, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Lastensuojelun tarpeen taustalla voivat olla erilaiset syyt joko lapsen tai hänen perheensä tilanteessa. Lastensuojeluilmoituksen tekijänä voi olla kuka tahansa, kuten lapsen vanhempi, huoltaja tai lapsi itse. Eräillä ammattikunnilla, esimerkiksi opettajilla, päivähoiton henkilökunnalla, ja luottamustoimessa toimivilla tahoilla on lakisääteinen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Sosiaalityöntekijä voi saada tiedon lapsen lastensuojelun tarpeesta esimerkiksi käydessään asiakkaan asioita muussa yhteydessä läpi. (THL 2015b.)

Lastensuojeluasian vireilletulon tai palvelutarpeen arvioinnin aikana sosiaalityöntekijä voi mahdollisesti todeta lapsen terveyden ja kehityksen olevan välitömmässä vaarassa, jolloin lapsen asiakkuus voi alkaa kiireellisestä sijoituksesta (Hiitola & Heinonen 2009, 3). Uuden sosiaalihuoltolain nojalla jokaiselle lapselle on tehtävä sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen on ilmeisen tarpeetonta. Sen yhteydessä selvitetään lastensuojelutarve, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoi-

mia tarvita. Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36 §; Saastamoinen 2015.)

Lapsi tarvitsee lastensuojelun mukaisia palveluja ja tukitoimia, jos hän ei voi saada ensisijaisesti riittäviä palveluita sosiaalihuoltolain kautta tai arvioidaan, että perheen kanssa työskentely vaatii lastensuojelun asiantuntemusta (Saastamoinen 2015). Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsi tarvitsee lastensuojelulain edellyttämiä palveluja sekä tukitoimia silloin, kun:

- 1) lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään ja kehitystään;
- 2) lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään;
- 3) lastensuojeluasian vireilletulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (THL 2015c.)

Edellä mainituissa tilanteissa pyritään ensisijaisesti tukemaan lasta ja perhettä avohuollon tukitoimien avulla niin, että lapsi voisi asua omassa kodissaan. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet ovat esimerkiksi taloudellinen tuki, asumispalvelut, päivähoido, tukihenkilö tai -perhe, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelu, loma- ja harrastustoiminta. (Männikkö 2009, 18.)

3.3 Lapsen sijaishuolto lastensuojelussa

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna, kiireellisesti sijoitettuna sekä jälkihuoltona (Saastamoinen 2008, 24). Lapsen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen on viimesijainen toimenpide. Siihen ryhdytään vain silloin, kun avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia, tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Räty 2010, 295–296.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lapsen kodin ulkopuolella. Sijaishuolto-

paikka voi olla yksityiskoti, ammatillinen perhekoti, koulukoti tai lastensuojelulaitos. Huostaanotossa lapsen huolto siirtyy osittain sosiaalitoimelle. Lastensuojelulain mukaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen sukulaisten tai muiden läheisten mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 32 §; Taskinen 2010, 124–126.) Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona vanhempien suostumuksella. Avohuollon tukitoimena alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa laitostai perhehoitoon pääsääntöisesti korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi. Avohuollon sijoituksen yleinen tavoite on lapsen paluu oman kotiinsa. (Ahto & Mikkola 1999, 10.)

Viimeisimmän Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman lastensuojelun tilastoraportin mukaan kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 18 022 lasta ja nuorta saman vuoden 2013 aikana. Yli puolet vuoden 2013 lopussa huostassa olleista lapsista oli sijoitettu sijaisperheisiin. Kuitenkin useat lapset edelleen sijoitetaan laitoksiin tai ammatillisiin perhekoteihin, vaikka lastensuojelulain mukaisesti lapset tulisi ensisijaisesti sijoittaa perheeseen. (THL 2014.)

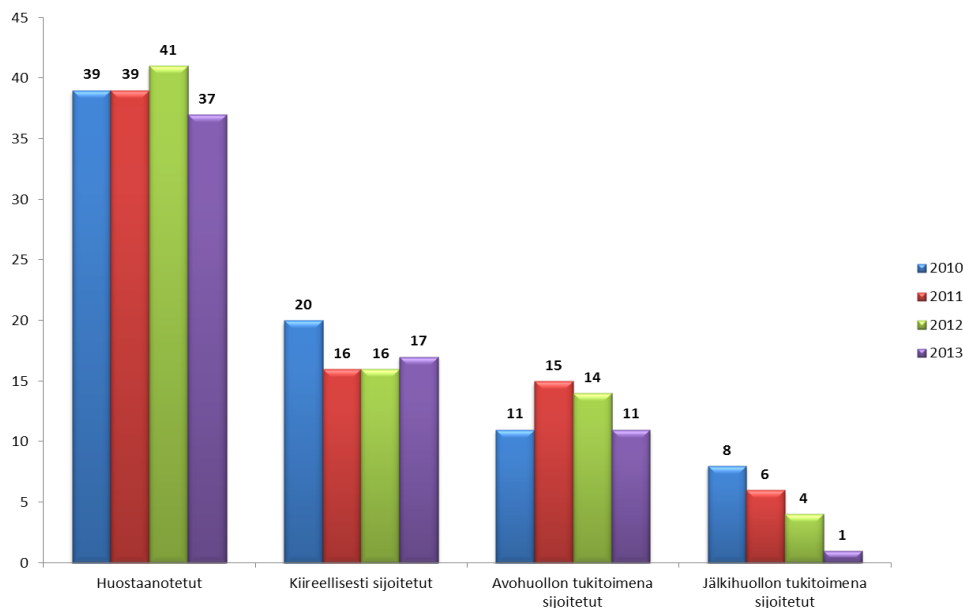
Vuonna 2012 lastensuojelun perhehoidosta tuli sijaishuollon ensisijainen hoitomuoto (Lastensuojelulaki 316/2011, 50 §). Pääperiaatteena sijaishuoltomuodon valinnassa on kuitenkin lapsen etu ja yksilölliset tarpeet. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa hyvin toteutusta sijaishuoltopaikan vallinnasta (Saastamoinen 2008, 27.) Lapsen sijoituspaikan tulee mahdollistaa hänen sisarusuhteidensa ja muiden läheistensä ja pysyvien ihmissuhteidensa ylläpitämistä. Huomiota tulee kiinnittää myös hoidon jatkuvuuteen. Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportista (2013) tulee ilmi, että huostaan-otetuilla lapsilla on usein toistuvia kokemuksia aikuisten vaihtumisesta ja siksi sijaishuollon erityisenä tavoitteena tulisi olla sen jatkuvuus (Kananoja ym. 2013, 45).

3.4 Lastensuojelullinen perhehoito Naantalissa kaupungissa

Nykyisessä lastensuojelulaissa kunnalta edellytetään lapsen ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Kunnan tai

useamman kunnan yhdessä on laadittava lastensuojelun suunnitelma, joka, hyväksynnän jälkeen, tarkistetaan neljän vuoden välein. Suunnitelman tulee sisällyttää tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta, lastensuojelun tarpeesta kunnassa, siihen varattavista voimavaroista ja resursseista sekä lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta palvelujärjestelmästä. (Kananaja 2007, 137–138; Pöyhönen ym. 2013.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteena Naantalín lastensuojelusuunnitelman (2010) mukaan on moniammatillisen yhteistyön lisääminen ja tehostaminen, lastensuojelun avohuollon palveluiden ensisijainen käyttäminen ja perhehoidon suhteellisen osuuden kasvattaminen lastensuojelun sijoituksissa. Naantalissa vuonna 2013 lastensuojeluilmoitusten taustalla olleet syyt liittyivät eniten vanhempien päihteiden käyttöön ja psyykkisiin ongelmiin, lapsen omaan käyttäytymiseen, lapsen kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin, hoidon ja huolenpidon puutteellisuuteen. (Ylipelkonen ym. 2010, 58.) Kuviossa 1. näkyy kodin ulkopuolella sijoitettujen lasten Naantalissa kokonaismäärä vuosina 2010–2013.

Kuvio 1. Sijoitettuna olleiden naantalilaisten lasten lukumäärä sijoitusperusteen mukaan v. 2010–2013 (Lindgren henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2015).

Sijoitettujen lasten Naantalissa kokonaismäärä vuonna 2013 oli 56 lasta. Sama lapsi voi esiintyä useampaan kertaan, koska kiireellinen sijoitus on voinut johtaa

joko huostaanottoon, avohuollon tai jälkihuollon sijoitukseen. (Lindgren henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2015.)

Naantalin kaupunki kuuluu Varsinais-Suomen perhehoitopalveluista vastaavaan sijaishuoltoyksikköön, joka palvelee 24:ää maakunnan kuntaa kaikissa avo- ja sijaishuoltoon liittyvissä sijoitustarpeissa. Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikössä pidetään rekisteriä laitoshoitopaikoista sekä sijaisperheistä, minkä kautta sosiaalityöntekijät saavat tiedon lapselle sopivasta sijaishuoltopaikasta. (Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikkö 2015.) Naantalin kaupunki noudattaa Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön tekemää Perhehoidon toimintaohjetta (2015). Toimintaohjeissa määritellään muun muassa perhehoitajien rekrytointia, ennakkovalmennusta ja edellytyksiä perhehoitajaksi hyväksymiseen, perhehoidon korvauksia, perhehoitajan oikeuksia, velvollisuuksia ja perhehoitajien tuen muotoja sekä tutustutaan toimeksiantosopimukseen ja asiakassuunnitelmaan. (Perhehoidon toimintaohjeet 2015.)

Vuoden 2014 alussa perheisiin sijoitettuja naantalilaisia lapsia oli 19 ja vuoden lopussa perhehoitoon sijoitettuna oli 16 lasta. Naantalin kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijä valmistelee perhehoidon sijoituksen ja asiakassuunnitelman, tekee kaupungin edustajana toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa, seuraa ja arvioi hoitojaksoa, ohjaa ja valvoo perhehoitoa. Tarvittaessa, kaikkiin näihin työvaiheisiin Naantalin sosiaalityöntekijällä on mahdollista saada apua Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksiköstä. Lisäksi, Naantalin kaupunki ostaa perhehoitopalveluja yksityisiltä yrityksiltä. (Merilahti henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2015.)

4 SIJAISVANHEMMUUS PERHEHOIDON MUOTOINA

4.1 Perhehoito lastensuojelussa

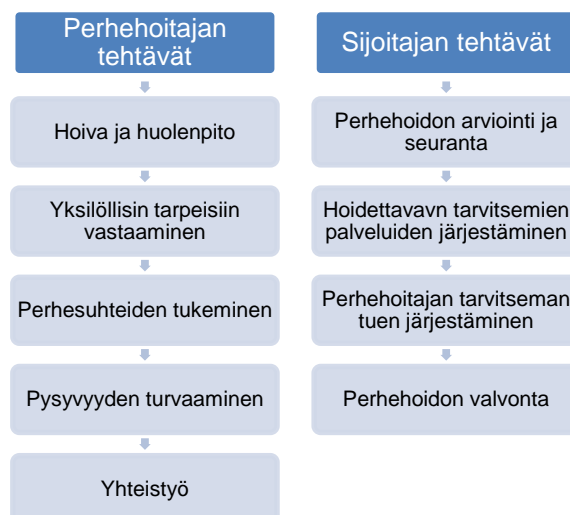
Lastensuojelun perhehoidosta tuli sijaishuollon ensisijainen hoitomuoto vuoden 2012 alusta lähtien. Lastensuojelulakiin tehdyn uudistuksen myötä tarve perhehoidon lainsäädännön ja erityisesti perhehoidon tuen kehittämiseksi kasvoi, sillä perhehoitolaki oli hajanainen ja jotkut säädökset olivat epäselviä (Hakkarainen ym. 2013, 4.) Uusi perhehoitolaki astui voimaan 1.4.2015. Laki kokosi yhteen perhehoitoa koskevat sosiaalihoitolain ja perhehoitajain säännökset sekä tarkensi niitä. Perhehoitolain tarkoituksena on turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito. Sen tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin, myös edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan. (Perhehoitolaki 263/2015, 1 §.)

Lastensuojelun perhehoito tarkoittaa lapselle tai nuorelle oman kodin ulkopuolella yksityisessä perheessä perhejäsenenä annettava ympärivuorokautista hoitoa, kasvatusta ja muita huolenpitoa (Ahto & Mikkola 1999, 9). Perhehoitoa käytetään sekä lastensuojelun avohuollon tukitoimena että sijaishuoltona huostaanotetuille lapsille ja nuorille, se voi myös olla osa nuoren jälkihuoltoa 21 ikävuoteen saakka. Sijaishuollossa perhehoito voi olla toistaiseksi jatkuvaa tai määräaikaista. Perhehoidosta puhuttaessa voidaan käyttää myös käsiteitä pitkä- ja lyhytaikainen perhehoito sekä kriisiperhetoiminta. (Perhehoitoliitto 2015.)

Lastensuojelussa perhehoito sopii parhaiten pienille lapsille, joiden kehityksessä ei ole havaittu suuria poikkeamia. Sijaisperheisiin pyritään sijoittamaan etenkin pieniä lapsia varsinkin silloin, jos huostaanotto oletetaan kestävänsä pitkään. (Saastamoinen 2008, 29.) Hyvin vaikeahoitoisten ja haastavien lasten kanssa vaarana on, että sijaisperheet uupuvat eivätkä silloin välttämättä pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin (Taskinen 2010, 127). Kansainvälisissä tutkimuksissa todetaan yleisesti, että mitä vanhempi lapsi sijoitetaan ja mitä pidempään hän ehtinyt elää vaurioittavassa ympäristössä, sitä suurempi on perhesijoituksen

katkeamisen riski. Tutkimuksissa todetaan myös se, että sijaisperheisiin sijoitetaan useasti isompia lapsia tai nuoria, joilla on vakavia psykologisia, käytökseen tai tunnetiloihin liittyviä ongelmia (Sallnäs ym. 2004, 141; MacGregor ym. 2006, 352).

Perhehoitajaksi hyväksytään henkilö, joka on saanut ennakkovalmennuksen ja joka on koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Perhekodissa saadaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä. (Perhehoitolaki 263/2015, 6–7 §; Hakkarainen ym. 2013, 4–5.) Kunta tai kuntayhtymä tekee perhehoitajan kanssa toimeksiantosopimuksen, jossa sovitaan mm. perhehoitajalle maksettavan palkkion määrästä, perhehoidosta ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan kalenterikuukausittaisen käyttövarojen maksamisesta ja perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta. Toimeksiantosopimuksessa tulee näkyä hoidon arvioitu kesto, perhehoitajan oikeus vapaaseen, perhehoitajalle annettava valmennus, työnohjaus ja koulutus sekä yhteistyö kunnan ja perhehoitajan kesken (Perhehoitolaki 263/2015, 10 §). Seuraavaksi kuvassa 2. tarkentuvat perhehoitajan ja sijoittavan kunnan – sijoittajan eri tehtävät perhehoidossa.

Kuva 2. Perhehoidon eri tehtävät perhehoitajan ja kunnan näkökulmasta (Hakkarainen ym. 2013, 11).

Perhehoidon ennakkovalmennus antaa sijaisvanhemmalle valmiudet kuvassa 2. esittämiin tehtäviin. Sijaisvanhemmaksi ryhtyvältä edellytetään, että hän suojelee ja hoivaa lasta, tukee lapsen kehitystä, ylläpitää lapsen suhteita syntymävanhempiinsa, sitoutuu lapseen koko elämän ajaksi ja tekee yhteistyötä lapsen asioissa hänen läheistensä ja viranomaisten kanssa. Kunnan tehtäviin kuuluu arvioida ja seurata perhehoidon toteutumista yhdessä perhehoitajan kanssa. Lisäksi kunta järjestää perhehoitoon sijoitetun lapsen ja perhehoitajan tarvitsemat palvelut ja tuen. Sijoittajakunta valvoo myös perhehoitoa ja sen laatua. (Hakkarainen ym. 2013, 11.)

Perhehoidon myötä lapsi saa mahdollisuuden perhe-elämään tilanteessa, jossa kasvaminen oman syntymäperheen luona ei ole mahdollista. Perhe-elämä sijaiskodissa luo lapselle perusturvallisuutta, mahdollistaa perheenjäsenyyden sekä tuo pysyviä ihmissuhteita. Lisäksi, perhe-elämä edistää sijoitetun lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä sekä antaa sellaisen elinympäristön, jossa lapsi voi osallistua arjen toimiin ja askareisiin täysivertaisena perheen jäsenenä. (Pynnönen 2010, 30.) Sijaisvanhemmat ovat perhehoidon keskiössä. He ovat yksi merkittävimmistä perhehoidon voimavaroista. Sijoitetun lapsen kannalta on tärkeintä, että sijaisperhe jaksaa lapsen kanssa kestää sekä hänen surun että ilon päivänsä ja pystyy kannattelemaan lasta eteenpäin. Perhehoidon eduksi voidaan toteaa, että onnistuneen perhehoidon lapsi muistaa läpi elämänsä ja silloin hänen sisäinen maailmansa on eheämpi – hänestä on tullut lapsi, jolla on menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. (Männikkö 2008, 11.)

Inhimillisten tekijöiden lisäksi yhteiskunnalle perhehoito on edullisin kodin ulkopuolisista hoitomuodoista. Lastensuojelun kustannukset ovat viime vuosina kasvaneet huomattavasti erityisesti sijaishuollon puolella. Sijoitusten määrän kasvu on kohdistunut voimakkaimmin yli 13-vuotiaisiin, joiden sijoitukset painottuvat laitoksiin tai ammatillisiin perhekoteihin, eli kustannuksiltaan kaikeista kalleimpiin sijoitusmuotoihin. (Turunen 2010, 22.) Esimerkiksi Naantalissa vuonna 2013 perhehoidon kustannukset olivat 518 990 euroa ja lastensuojelun laitoshuollon kustannukset olivat 1 612 244 euroa (Lindgren henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2015). Kustannusten näkökulmasta tarkastel-

tuna perhehoidon osuuden kasvattamisen tarve lastensuojelun sijaishuollossa on tärkeä ja kiistämätön. Lastensuojelun palvelurakenteen kehittämisen kannalta pitäisi lisätä perhehoidon suhteellista määrää. Ainoastaan sijaishuollon rakennetta muuttamalla ei pystytä vastaamaan itse ongelmaan – lasten ja nuorten pahoinvointiin. Perhehoitoa kehittämällä voidaan kuitenkin saavuttaa niin lapsen ja nuoren kuin kuntataloudenkin näkökulmasta merkittäviä tuloksia. (Turunen 2010, 23.)

4.2 PRIDE-ennakkovalmennus tukee sijaisvanhemmaksi ryhtyviä

Perhehoitolaki velvoittaa, että perhehoitajaksi aikova henkilö suorittaa tehtävän edellyttämän ennakkovalmennuksen (Perhehoitolaki 263/2015, 6 §). Sijaisperheiden valmennuksen työskentelymalli perustuu PRIDE-ennakkovalmennukseen, joka on osa laajempaa perhehoidon kehittämisohjelmaa. Valmennuksen perusajatus on, että lapset, jotka ovat joutuneet kohtaamaan turvattomuutta, kaltoinkohtelua ja huolenpidon puutetta, tarvitsevat ympärilleen yhteistyötä tekevän verkoston. Tällaiseen verkostoon kuuluvat lapsen syntymäperhe, sijaisperhe ja lastensuojelun työntekijät. (Pynnönen 2010, 18.)

Perhehoidon sosiaalityön yksi tärkeimmistä perustehtävistä on huolehtia tulevien sijaisperheiden ennakkovalmennuksesta sekä varmistaa siitä, että perheellä on valmiudet ryhtyä sijaisperheeksi (Ketola 2008b, 124). Valmennuksessa kouluttajina toimivat lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi yhdessä. Näin yhdistyvät ammatillinen tieto ja omakohtainen käytännön kokemus. (Hakkarainen 2013, 13.)

PRIDE-valmennuksen lähtökohtana on, että sen tulee tapahtua ennen kuin perhe ryhtyy sijaisperheeksi. Ennakkovalmennuksen tavoitteena on antaa riittävästi tietoa siitä, mitä merkitsee ryhtyä sijaisvanhemmaksi ”vieraalle”, mahdollisesti monia menetyksiä kokeneelle ja paljon tukea tarvitsevalle lapselle. (Ketola 2008b, 122.) Valmennuksessa saa tietoa sijaisvanhemmuuden haasteista ja rohkaisua kohdata erilaisuutta ja nähdä sijoitettavan lapsen tarpeet. Valmennuksessa perheitä kehoitetaan hakemaan tarvittaessa apua ja tukea sijaisvan-

hemmyuteen varhaisessa vaiheessa (Pesäpuu 2010). Ennen varsinaista valmennusta sijaisvanhemmuudesta kiinnostuneeseen perheeseen tehdään kotikäynti, pyydetään kotikunnalta lausunto soveltuvuudesta sijaisperheeksi ja selvitetään mahdolliset esteet, joita voivat liittyä esimerkiksi terveydentilaan, rikosrekisteriin, asumiseen tai taloudelliseen tilanteeseen. (Hakkarainen ym. 2013, 12).

PRIDE–ennakkovalmennus on prosessinomaista ja ryhmämuotoista koulutusta sijaisvanhemmuutta harkitseville. Valmennus pohjautuu sijaisvanhemmuudessa tarvittaviin valmiuksiin. Lisäksi se antaa jokaiselle osallistujalle mahdollisuuden arvioida omia motiivejaan ryhtyä sijaisperheeksi. (Child Welfare League of America 2014.) Sijaisvanhempien valmiuksia sijaisvanhemmuuteen arvioidaan läpi valmennusprosessin. Prosessin päättyessä tehdään yhteinen loppuarviointi. Arviointi auttaa perhettä tekemään päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä saadun tiedon pohjalta. Yhteinen arviointi sisältää myös perustelut, jos jostain syistä perhettä ei voida hyväksyä sijaisperheeksi. (Hakkarainen ym. 2013, 13–14.) PRIDE-valmennuksen prosessi koostuu yhdeksästä ryhmätapaamisesta ja niihin liittyvistä kotitehtävistä sekä perhekohtaisista tapaamisista. Kuvassa 3. on listattu yhdeksän ryhmätapaamisten teemaa ja jokaisen teemaan liittyviä sisältöjä tiivistettynä.

1. Lapsen oikeus perheeseen - perheen oikeus valmennukseen	• Tutustumisen vaihe, PRIDE-valmennuksesta kertominen ja sijaisvanhemmuuden valmiuksiin perehdyttäminen.
2. Lapsen oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen - perheen oikeus tiimiin	• Pysyvyyden ja jatkuvuuden merkityksen lapselle avaaminen, yhteistyön ja tiimityön merkityksen tärkeydestä kertominen ja sijaisaruuden suhteiden pohtiminen.
3. Lapselle lupa kiintyä	• Kiintymyksen syntyminen ja sen merkitys, lapsen kehitys sekä lapsen myönteisen itsetunnon ja identiteetin merkityksestä avaaminen.
4. Lapselle mahdollisuus selviytyä menetyksistä	• Millaisia menetyksiä sijoitetut lapset ovat kokeneet? Millaisia tunteita ja reaktioita menetyksen kokemukseen liittyy? Lapsen tukeminen menetyksessä ja suremisessa.
5. Lapsen oikeus perhesuhteisiin	• Lapsen perhesuhteiden ja niiden tukemisen merkitys lapselle. Elinikäisten ihmissuhteiden merkityksen ymmärtäminen lapsen elämässä.
6. Lapsen oikeus hoivaan, huolenpitoon ja turvallisiin rajoihin	• Hoivaan, huolenpitoon ja turvallisten rajojen asettamiseen liittyvät haasteet. Lapsen myönteisen itsetunnon, kehityksen ja kasvun tukeminen.
7. Tietoa ja kokemuksia perhehoidosta ja adoptiosta	• Tapaaminen, jossa osallistujilla on mahdollisuus kutsua sukulaisiaan, naapureitaan ja muuta verkostoaan mukaan kuulemaan ja kysymään perhehoidosta.
8. Muutokseen valmistautuminen	• Perhe ja lapsi muutoksessa. Kun perheestä tulee sijais- tai adoptioerhe. Lapsen ja perheen tukeminen muutoksessa. Valmennuksen päättäminen.
9. Perhehoitajan asema	• Perhehoidon tukimuodot. Toimeksiantosopimuksen sisältö ja sen tekeminen. Perhehoitajan sosiaaliturva.

Kuva 3. PRIDE-valmennuksen ryhmätapaamisten teemat (Pesäpuu 2010).

Koko PRIDE-ennakkovalmennuksen ohjelma on rakennettu sijoitetun lapsen tarpeiden näkökulmasta sekä laajassa yhteistyössä, jossa erityisesti sijaisvanhemmilla ja heidän kokemuksillaan on keskeinen rooli. Kuitenkin viimeinen tapaamisen teema Perhehoitajan asema oli lisätty PRIDE-valmennukseen vasta vuonna 2006 osallistujien palautteiden jälkeen. Osallistujat kokivat, että valmennus ei antanut tarpeeksi tietoa sijaisvanhempien oikeuksista, velvollisuuksista, oikeudellisesta asemasta ja sosiaaliturvasta. (Ketola 2008b, 126, 130.)

Omassa kehittämistyössäni keskityn ensisijaisesti perhehoidon kehittämiseen käytännön näkökulmasta ja sijaisvanhempien tukemiseen, en niinkään sijoitettujen lasten tukemiseen. Seuraavassa luvussa esitän tutkimuksien pohjalta kerättyä tietoa sijaisvanhempien tuen tarpeesta ja sen saamisesta.

4.3 Sijaisvanhempien tuen tarve

Perhehoidon onnistumisen kannalta oikea-aikainen ja oikeanlainen tuki sijaisperheille on erittäin tärkeää. Perhehoidon tukeen sisältyy sijaisvanhemman ja

hänen perheensä tukeminen sekä tuki ja yhteistyö perhehoitoon sijoitetun lapsen ja hänen läheistensä kanssa. (Hakkarainen 2013, 27). Perhehoitolaki määrittää, että jokaiselle sijaisperheelle tulee olla nimettynä jokaista hoidettavaa lasta varten vastuutyöntekijä, jonka tehtävänä on huolehtia tarvittavan tuen järjestämisestä perhehoitajalle. Sijaisperheen riittävän tuen ja vastuutyöntekijän tapaamisten mahdollisuudet tulee kirjata toimeksiantosopimukseen. Lisäksi toimeksiantosopimukseen tulee sisältyä suunnitelma perhehoidossa olevalle henkilölle ja sijaisvanhemmille järjestettävistä, perhehoidon toteutumiseksi tarpeellisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä muista tukitoimista. (Perhehoitolaki 263/2015, 15 §.)

Pystyäkseen antamaan tukea sijaislapsille, sijaisvanhemmat myös tarvitsevat tukea tässä tehtävässä. Sijaisperheen saamat tukimuodot voidaan jakaa taloudelliseen, käytännön, koulutukselliseen ja emotionaaliseen tukeen. Taloudelliseen tukeen kuuluvat hoitopalkkio, kulukorvaus ja muut rahalliset tuet (esim. harrastusten tai lomien tukeminen). Kodinhoidon apua voidaan tarjota esimerkiksi käytännön tukena. Koulutuksellisella tuella tarkoitetaan erilaisia koulutustilaisuuksia ja perhehoitajan täydennyskoulutusta. Emotionaalinen tuki voi olla perheen tukemista kriisi- ja muutosvaiheissa, vertaistukiryhmätoimintaa tai työnohjaus ja mentorointi. On huomattu, että riittävä ja perheen tarpeisiin sopiva tuki edistää sijaisvanhempien jaksamista, perheen hyvinvointia sekä perhehoidon laatua. (Ketola 2008c, 138.)

Lukuisissa kansainvälisissä tutkimuksissa Sinclair ym. (2004), MacGregor ym. (2006), Rodger ym. (2006) ja Octoman & McLean (2014) ollaan yksimielisiä sijaisvanhempien tuen tarpeesta. Näiden tutkimuksien mukaan monet sijaisvanhemmat eivät halunneet jatkaa sijaisperheenä kun huomasivat puutteita emotionaalisisessa sekä taloudellisessa tuessaan. Erittäin tärkeäksi sijaisvanhemmat kokivat sosiaalitoimelta saamansa riittävän emotionaalisen tuen, joka ennusti sijaisvanhemmuuden jatkuvuutta. Tällaiseen tukeen kuuluvat myönteiset suhteet, hyvä vuorovaikutus ja luottamus sosiaalitoimen henkilöstön kanssa. Sosiaalitoimelta sijaisvanhemmat odottivat saavansa tunnustusta haastavasta työstään sekä arvostusta ja kohtelua tasavertaisina asiantuntijatiimin jäseninä.

Useat sijaisvanhemmat toivoivat riittävää korvausta perhehoitokuluista. Eniten sosiaalitoimi sai sijaisvanhemmilta kritiikkiä siitä, ettei heidän asiantuntemustaan huomioitu tarpeeksi eikä hyvää yhteistyötä ollut syntynyt. (Sinclair ym. 2004, MacGregor ym. 2006, 2–3; 72; Rodger ym. 2006, 1129–1130; Octoman & McLean 2014, 149.)

Keshavarzianin (2015) perhehoidon tutkimuskatsauksen mukaan sijaisvanhemmat kaipaavat erityisesti seuraavia asioita: väliaikaista hoitoapua lapsille, puhelinneuvontaa, yhdistyksistä sekä vertaisryhmistä saamaa tukea, helppoa ja vaivatonta pääsyä asiantuntijoille, kasvatuksellista tukea, jäsenlehteä, käyttäjäsytävällisiä lomakkeita, riittävää rahallista korvausta, valitusmahdollisuuksia viranomaisille sekä kirjallisia sijaishuollon sopimuksia. Tutkimuskatsauksessa todettiin, että lapsen sijoituksen sijaisperheeseen onnistumisen kannalta oikea-aikainen ja sopiva tuki sijaisvanhemmille on erittäin tärkeä. (Keshavarzian 2015, 24–25.)

Marjomaan ja Laakson (2010) tutkimuksessa sijaisperheiltä kysyttiin, millaisia tukimuotoja he ovat saaneet viimeisen viiden vuoden aikana ja millaista tukea he kokevat tarvitsevansa tällä hetkellä. Saatujen vastauksien perusteella, sijaisvanhemmat kokevat saavansa täydennyskoulutusta, keskustelutukea sosiaalityöntekijältä ja terapiapalveluita sijaislapselle suhteellisen hyvin. Kaikkein eniten sijaisvanhemmat toivoivat, mutta eivät olleet saaneet, vertaisryhmä- tai pienryhmätoimintaa, mentoritukea ja erilaista konsultaatio- tai kriisiapua vaikeissa tilanteissa. Kyselyihin osallistuvilla sijaisvanhemmilla suurin tarve tukeen oli lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa, sijaisvanhempana jaksamisen tukemisessa sekä korvauksiin liittyvissä asioissa. (Marjomaa & Laakso 2010, 79–80.)

Marjomaan ja Laakson (2010), Heinosen (2011) ja Valkosen (2014) tekemissä tutkimuksissa sijaisvanhemmuudesta, arvioitiin sijaisvanhempien yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tämän tutkimuksen mukaan hyvää yhteistyötä helpottaa pitkä, luottamuksellinen suhde, jossa tunnetaan molemmin puolin ja uskalletaan kertoa ongelmista. Tutkimuksiin osallistuneet sijaisperheet kokivat, että sosiaalityöntekijä tapaa perhettä, kuuntelee ja arvostaa sijaisperheen nä-

kemyksiä sekä antaa oleellisen tiedon sijoitetuista lapsista, sijaisvanhempien oikeuksista ja tukimahdollisuuksista. Sijaisperheillä oli myös yhteistyöhön liittyviä ongelmia, kuten sosiaalityöntekijöiden vaikea tavoitettavuus ja kiire, suuri vaihtuvuus, luottamuksen ja arvostuksen puute sekä sijaisvanhempien kuulluksi tulemisen vaikeudet. (Marjomaa & Laakso 2010, 84–85; Heinonen 2011, 11–12; Valkonen 2014, 42–44.)

Myös Husu ym. (2008) toteavat projektityösään, että sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea arkeen, kuten lisää koulutusta sijaisvanhemmuuteen. Pääosin perheet ovat tyytyväisiä saatuun koulutukseen, mutta jotkut kokevat, että koulutus on puutteellinen, sillä se ei vastaa arjen todellisuutta. Monet sijaisvanhemmat kokevat, että arki on opettavaisempi kuin koulutus. Tuen ja yhteistyön lisääminen muiden sijaisvanhempien kanssa nousee kyselytutkimuksessa esille, etenkin korostuu vertaistuen tarve ja kokemusten vastavuoroinen jakaminen samassa elämäntilanteessa olevien sijaisperheiden kanssa. Tuen tiheys sijoituksen alussa hyödyntäisi sijaisperheitä parhaiten, koska joissakin perheissä sijoituksen alkuvaihe on koettu erityisen haasteelliseksi. (Husu ym. 2008, 9.)

Tukimuotojen ja palvelujen saatavuus vaihtelee kunta- ja sijaisperhekohtaisesti. Sekä sijaisvanhempien että sosiaalityöntekijöiden tulisi oppia tunnistamaan ajoissa sijaisperheen tuen tarve ja rohkaistua etsimään apua heti. Sosiaalityöntekijöiden tulisi tarjota sijaisvanhemmille työnohjausta, vertaistukea, koulutuksia tai kriisityöskentelyä aktiivisemmin. Sijaisperheissä tehdään merkittävää ja arvokasta lasten auttamistyötä, tarjotaan todellisia syntymävanhemmuutta korvaavia ja lapsen kehitystä korjaavia kokemuksia. Sijaisperheiden tiivis tukeminen erityisesti sijoituksen ensimmäisinä vuosina on tärkeä, jotta myönteisiä kokemuksia syntyisi ja sijoitus jatkuisi. Säännöllinen sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen keskeinen yhteys sekä ongelmaton tiedonkulku auttavat sijaishuollon laadun ylläpitämisessä ja mahdollistavat avun antamisen. (Ketola 2008c, 140.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kehittämismenetelmät ja aineiston dokumentointi

Toikko ja Rantanen (2009) toteavat, että tutkimus voi tarjota kehittämistyön toteuttamiselle menetelmiä (Toikko & Rantanen 2009, 157). Kehittämistyötäni voidaan kutsua kehittämistoiminnan ja tutkimuksen yhdistelmäksi. Kehittämistyössäni käytin ns. monimetodista lähestymistapaa käyttämällä eri kehittämismenetelmiä, kuten haastattelua, dialogista keskustelua ja reflektiivistä herätelyä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 39). Kaikki nämä menetelmät edesauttoivat kehittämistyön tavoitteiden ja kehittämistehtävän saavuttamista, eli perhehoidon kehittämistä yhdessä Naantalın sosiaalitoimen sekä sijaisperheiden kanssa tuottamalla perhehoidon opas uusille sijaisperheille.

Haastattelu

Haastattelu antaa mahdollisuuden selkeyttää sekä syventää kehittämistyön aikana syntyneitä havaintoja (Heikkinen ym. 2010, 109). Kehittämistyössäni käytin avointa haastattelua. Sen avulla halusin selvittää haastateltavan, eli sijaisperheen edustajien, mielipiteitä ja saada vastauksen kysymyksiin, kuten millaiselle perhehoidon oppaalle olisi tarvetta, millaisia asioita oppaassa tulisi olla, joten se palvelisi käyttötarkoitustaan mahdollisimman hyvin. Toiminnallisessa kehittämistyössä laadullisella tutkimusasetteella on mahdollista toteuttaa kohderyhmän näkemyksiin nojautuva idea (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63).

Haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi sijaisperhettä. Haastattelut kestivät keskimäärin 1,5 tuntia, perheitä haastattelin kasvokkain. Neljään haastatteluun osallistuivat molemmat sijaisvanhemmat, kahteen pelkästään – sijaisäidit. Jokaisessa perheessä on 1–3 sijoitettua lasta Naantalista. Haastattelujen aikana kirjasin vastauksia ylös ilman nauhoitusta. Haastattelukysymykset muodostivat kolme ryhmää: 1. Taustatiedot, 2. Koulutus, ja 3. Tuen tarve ja opas. Haastattelurunko (liite 2.) oli standardoitu, jolloin kaikilta sijaisperheiltä kysyin samat asiat samassa järjestyksessä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei aina ole välttämä-

töntä analysoida kerättyä aineistoa yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyössä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57). Haastatteluai-
neistoni tyypittelin ja ryhmittelin tulevaa oppaasta varten sekä vertaisin saadut
vastaukset aiemmin esitettyjen tutkimuksien tuloksiin sijaisperheiden kokemuk-
sista saadusta tuesta. Dokumentoin haastattelujen vastaukset tekstitiedostoksi,
jonka säilytin erillisessä tiedostokansiossa. Oppaan suunnittelun edetessä,
haastattelujen vastauksiin oli helppo palata aina uudelleen, koska ne löytyivät
jäsenneilyinä omasta kansioista. Sijaisvanhempien haastattelun tuloksia esittelin
myös työryhmän jäsenille kehittämispalaverissa tekstitiedon muodossa.

Dialogiset keskustelut

Osallistavina menetelminä kehittämistyössäni käytin dialogisia keskusteluja.
Dialogisuus näkyi kehittämisprosessin erissä vaiheissa ja sen tarkoitus oli osal-
listaa kaikki toimijat kehittämistoimintaan. Dialogi tarkoittaa tarkoituksen ja aja-
tusten selvittämistä ja yhteistä tiedonvirtaa. Dialogi on myös vuoropuhelu, jossa
keskitytään kuuntelemaan ja olemaan avoin tuleville asioille (Vilén ym. 2008,
86–87.) Keskusteluissa puhujat keskenään luovat yhteisen vuorovaikutuksen
maailman, joka on aina tietyllä tavalla organisoitunut ja yhteisesti suuntautunut
(Hirsjärvi ym. 2012, 226). Dialogisten keskustelujen avulla halusin saada kehit-
tämistyöryhmän jäsenten ns. hiljaista tietoa perhehoidon toimivista käytännöistä
esiin, joten perhehoidon kehittäminen olisi ollut toteutettavissa parhaalla tavalla.
Työryhmäläiset ovat kartuttaneet pitkän lastensuojelun työkokemuksen myötä
arvokasta näkemystä perhehoidon kehittämisestä. He tekevät tiivistä yhteistyötä
sijaisvanhempien kanssa lasten sijoituspäätöksiä myöten ja ovat ensisijaiset
tuen antajat sijaisperheille.

Dialogisen keskustelun menetelmän periaatteena on rinnakkaisuus vuorovaiku-
tuksessa. Silloin asioita lähestytään vastavuoroisesti tarkastellen, eikä niitä yri-
tetä ratkaista omavaltaisesti toisten puolesta. Näin voidaan olettaa löytyvän
kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. (Toikko & Rantanen 2009, 93.) Menetel-
män välineinä toimivat erilaiset pienryhmäpalaverit ja yksittäiset keskustelut,
erityisesti Naantalien sosiaalitoimen henkilöstön kanssa. Arvokkaasta tietoa per-

hehoitajien arjesta toivat haastattelun yhteydessä käydyt keskustelut sijaisvanhempien kanssa.

Kehittämisen prosessin selkeyden vuoksi pidin koko prosessin ajan kehittämispäiväkirjaa, johon kirjasin prosessin tärkeimmät vaiheet, päivämäärät ja sen, mitä on tapahtunut tai tehty kyseisenä ajankohtana. Dialogisten keskustelujen aikana syntyi muistiinpanoja, jotka myöhempi jäseni kehittämispäiväkirjaan ja palasin niihin tuotoksen teon eli oppaan sekä opinnäytetyön raportin kirjoittamisen yhteydessä. Lisäksi liitin päiväkirjaan tärkeimmät puhelinkeskustelut, sähköpostiviestit ja työryhmän muista palavereista syntyneet muistiinpanot. Kehittämispäiväkirjaani tallentui kehittämistyössä mukana olleiden toimijoiden kanssa tapahtunut yhteistyö.

Reflektiivinen herättely

Toiminnan aikana saatuja tuloksia tai aineistojen analyysyjä voidaan käyttää ns. reflektion herättelyyn. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa haastattelujen vastausten esittelyä työryhmässä. Esittelyn avulla herätellään kriittistä keskustelua eli reflektointia ja siihen perustuvaa kehittämistoiminnan uudelleensuuntautumista tarvittaessa. Subjektiivisia näkökulmia ja intressien erilaisuutta esiin nostavat laadulliset aineistot tarjoavat oivan perustan pohdintakeskustelulle. (Toikko & Rantanen, 2009, 117.)

Kehittämishaastattelujen yhteydessä sijaisperheiltä saadut vastaukset ja niiden esittely työryhmässä toukokuun lopussa tavoitteideni mukaisesti herätti pohdintoja ja arviointeja. Siitä seurasi hyvä lähtökohta reflektiiviselle keskustelulle, esimerkiksi yhteistyön tehostamisesta sijaisperheiden ja sosiaalialan ammattilaisten kesken tai sijaisvanhempien aktiivisuuden lisäämisestä yhteydenpidossa sosiaalitoimeen. Tällainen keskustelu varmisti myös kehittämisen tavoitteen oikeaa suuntautumista eli perhehoidon kehittämistä yhdessä kehittämistoimintaan osallistuneiden toimijoiden kanssa. Kun esimerkiksi kehittämistoimijoiden tapoja tarkastellaan uudessa valossa, voi löytyä uudenlainen tapa ajatella, keskustella ja kehittää toimintaa (Heikkinen ym. 2010, 34).

Reflektiiviset keskustelut mahdollistivat kehittämistyöni tarkastelun uudesta näkökulmasta, heikkojen kohtien vahvistamisen ja kehittämistoiminnan vahvuuksien korostamisen sekä toimijoiden osallistamisen muutoksen tavoitteluun. Reflektiivisen herättelyn avulla käydyn keskustelun tärkeämmät kohdat kirjasin muistiinpanoihin ja myöhemmin avasin ne laajemmin kehittämispäiväkirjassani. Kehittämispäiväkirjani on toiminut läpi kehittämistoiminnan myös itsereflektion herättäjänä, erityisesti opinnäytetyön raportin kirjoittamisen yhteydessä.

5.2 Kehittämisprosessin eteneminen ja aikataulu

Kehittämistyössäni etenin muiden toimijoiden kanssa lineaarisen mallin mukaisesti tavoitteiden määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen sekä lopuksi päättämiseen ja arviointiin (Toikko & Rantanen 2009, 64–71). Kehittämistyöni toimintaa voidaan myös kutsua sekä suunnitteluorientoituneeksi että prosessorientoituneeksi toiminnaksi. Suunnitteluorientoituneessa kehittämisessä eri prosessin vaiheet pyrtään rajaamaan ja määrittelemään mahdollisimman tarkasti. Prossessorientoituneessa kehittämisessä korostuu sen reflektiivisyys, jonka mukaan uutta kehittämistä koskevaa tietoa syntyi koko toiminnan ajan. (Toikko & Rantanen 2009, 49–50.)

Lineaarinen kehittämistyön prosessi yksityiskohteineen näkyy kuviossa. 2, josta käyvät ilmi myös kehittämisen menetelmät, toimijat ja syntynyt materiaali. Näin tarpeelliseksi merkitä kuvioon 2 myös opinnäytetyön kokonaisuutta kuvaavat työvaiheet, kuten suunnittelu-, tietoperustan- ja tulosseminaarit, koska ne määrittävät kehittämistyöni vaiheiden ja työtehtävien sijoittumista koko prosessin aikajanelle. Kuvioon 2 on koottu koko kehittämisprosessi tammikuusta marraskuuhun 2015 sekä eritelty ajankohta, se mitä tehtiin, toimijat, tiedonkeruun menetelmät ja sen kautta saatu aineisto.

Aika	Toiminta	Toimijat	Tiedonkeruun menetelmät	Aineisto
SUUNNITELU				
1/2015	aiheen ideointi ja yhteydenpito toimeksiantajaan	tekijä ja vs. sosiaalityöntekijä	puhelut ja s-posti	muistiinpanot, s-postiviestit
	aiheen täsmentäminen ja toimeksiantanto	Naantalil lastensuojelutiimi ja vs. sosiaalityöntekijä	s-posti, keskustelu	muistiinpanot, s-postiviesti
2/2015	tutustuminen aiheeseen, suunnitelman kirjoittaminen, kehittämistyön ja -tehtävien rajaaminen, ideaseminaari	tekijän yksilötyö	tiedon hankinta kirjallisuudesta	alustava kehittämissuunnitelma
3/2015	kehittämistyösuunnitelman viimeistely, suunnittelusemin.	tekijän yksilötyö	lupa kehittämistyölle (AMK)	valmis suunnitelma
	kehittämistyösuunnitelman hyväksyminen	toimeksiantoedustajat	s-posti, puhelinkeskustelu	kehittämissuunnitelma,
	lupa-asioiden selvittely	vs. sosiaalityöntekijä ja sosiaalityönjohtaja, tekijä	s-posti, puhelut	muistiinpanot, päiväkirja
TOTEUTUS				
4/2015	tutustumiskäynti Naantalil sosiaalitoimessa	tekijä ja vs. sosiaalityöntekijä	keskustelu	päiväkirja, muistiinpanot
	suunnittelua, aikataulutusta	tekijä ja vs. sosiaalityöntekijä	ohjauskeskustelua	päiväkirja
	kehittämistyön luvan hankkiminen	tekijä, vs. sosiaalityöntekijä ja sosiaalityönjohtaja	anomuksen kirjoittaminen	kirjallinen lupa (liite 1.)
	työryhmän kokoaminen	tekijä ja vs. sosiaalityöntekijä	palaveri	muistio
	haastattelun suunnittelu ja sen esittäminen työryhmälle	tekijä, vs. sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja	tapaaminen ja keskustelu	muistio, päiväkirja ja haast.runko (liite. 2)
	sopiminen haastatteluista	tekijä, vs. sosiaalityöntekijä ja 6 sijaisperhettä	puhelinkeskustelut	muistiinpanot
	ensimmäinen haastattelu	tekijä ja sijaisperhe	haastattelu	muistiinpanot, haast.vastaukset
5/2015	toinen, kolmas, neljäs, viides ja kuudes haastattelu	tekijä ja sijaisperhe	haastattelu	muistiinpanot, haast.vastaukset
	haastattelu tuloksien esittäminen työryhmälle	tekijä ja työryhmän jäsenet	keskustelu	muistiinpanot, päiväkirja
	kehittämispalaveri	tekijä ja työryhmän jäsenet	kehittämiskeskustelu, reflekt. heräte	muistio, päiväkirja
	kehittämistyön etenemisen esittäminen	tekijän yksilötyö	esitys	tietoperustan seminaari (AMK)
6/2015	työyht. aktivointi kehittämistyöhön	koko lastensuojelutiimi	yhteys s-postilla	s-postiviestit
	tietoperustan kirjoittaminen ja ideoiden kasaaminen	tekijän yksilötyö	lähdemateriaalien luku	kirjoitustyö
8/2015	tietoperustan kirjoittaminen, oppaan sisällön kokoaminen	tekijän yksilötyö	lähdemateriaalien luku	kirjoitustyö
	yhteyden otto konsultoivaan tahoon	sijaishuollonyksikön sosiaalityöntekijä	puhelinkeskustelu	muistiinpanot, päiväkirja
PÄÄTÖS JA ARVIOINTI				
9/2015	raportin kirjoittaminen	tekijä	lähdemateriaalien ja päiväkirjan luku	kirjallinen työ
	oppaan valmistelu	tekijä	lähdemateriaalien, haastattelujen, päiväkirjan luku	oppaan ensimmäinen versio
	oppaan arviointi	työryhmä ja tekijä	dialog. keskustelu + reflektiivinen heräte	opas (sähköisellä Word-tiedost.)
10/2015	oppaan arviointi + sisällön konsultointi	sijaisvanhemmat ja sijaishuoltoyksikkö	puhelut ja s-posti	opas (sähköisellä ja julkaisuna)
	valmiin oppaan esittäminen	tekijä ja lastensuojelutiimi	palaveri	opas (liite. 3)
	palautteen keruu oppaasta	tekijä ja lastensuojelutiimi	s-posti, suullinen	s-postin viestit, päiväkirja
	tulosseminaari AMK	tekijä	kirjoittaminen	raportti
11/2015	valmis opinnäytetyö	tekijä		opinnäytetyö

Kuvio 2. Kehittämistoiminnan eteneminen

Kehittämistyöni käynnistyi tammikuussa 2015, jolloin olin sopimassa harjoittelusta ja opinnäytetyön toteuttamisesta Naantalin kaupungin lastensuojelun vs. sosiaalityöntekijän kanssa. Suunnitteluvaihe eli kehittämistyöni alustava ideointi jatkui jälleen tammikuussa yhdessä toimeksiantajan edustajan Maija Lammelan ja koko lastensuojelutiimin kanssa. Helmi- maaliskuun vaihteessa tarkensin ja rajasin ideoita, tutustuin aiheeseen perusteellisesti sekä kirjasin kehittämistyösuunnitelman. Turun AMK hyväksyi suunnitelmani maaliskuussa ja aloin samaan aikaan selvittää kehittämisluvan käytäntöjä Naantalin kaupungissa. Lupakäytännöt edellyttivät vielä suunnitelman hyväksyttämistä ja lupa-anomuksen lähettämistä viralliselle toimeksiantajalleni, Naantalin kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolle (liite. 1). Suunnitteluprosessin luonnetta kuvasin kuviossa 2 spiraalimaisella nuolella, joka havainnollistaa kehittämistyöhön liittyvää jatkuvaa reflektointia, suunnittelua ja uusien ideoiden muokkaamista ja niiden asettumista kehittämisprosessiin.

Huhtikuussa siirryin kehittämistyössäni toteuttamisvaiheeseen, jolloin kävin esittäytymässä toimeksiantajalle ja sovin samalla kehittämistyön yksityiskohtia. Samaan aikaan aloitin työharjoittelun Naantalin lapsiperheiden sosiaalityön yksikössä. Heti kehittämistyön toteuttamisvaiheen alussa kokosin kehittämistyöryhmän Maija Lammelan avulla. Kehittämistyöni eteenpäin viemisen ja toteuttamisen mahdollisti tiimiälykkyyttä omaava työryhmä. Heidän tiimiälykkyytensä, joka tuli esiin jo ensimmäisen kehittämiskeskustelun aikana, perustui vuorovaikutustaitojen hallintaan, selkeiden kehittämistavoitteiden asetteluun, kiinnostuneisuuteen kehittämisaiheesta, ongelmaratkaisukyvykkyuteen ja yksilöllisyyden kunnioittamiseen. (Virtanen, 2005, 148.)

Työni intensiivisin vaihe ajoittui huhti- ja toukokuun aikaan. Silloin olin tiiviissä yhteistyössä työryhmäni kanssa ja suunnittelimme yhdessä oppaaseen tulevaa sisältöä. Opas nähtiin tärkeäksi perhehoidon kehittämiselementiksi ja koko kehittämistyön yhteenvedoksi, joten koin tarvetta saada haastateltavaksi sijaisperheitä mahdollisimman varhain. Etenin aikataulun mukaisesti ja toukokuun lopussa, toteutuneiden haastattelujen jälkeen, pidimme työryhmäni kanssa kehittämispalaverin. Palaverissa läsnä olivat minun lisäksi Naantalin lastensuoje-

lun vs. sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Siellä esitin haastattelutuloksia ja sen jälkeen keskustelimme niistä, pohdimme sekä tarkensimme yhdessä oppaan sisällön.

Kaikki haastatteluihin osallistuneet sijaisperheet korostivat hyvän yhteistyön merkitystä sosiaalityöntekijän ja heidän välillään. Neljä perhettä oli tyytyväisiä saatuun tukeen ja heidän mielestään yhteistyö oli moitteetonta. Kaksi sijaisperhettä oli osittain tyytyväisiä yhteistyöhön mutta koki, että sosiaalityöntekijän ja heidän välisessä vuorovaikutuksessa olisi parannettavaa. Molemmat perheet toivoivat tiheämpää yhteydenottoa sosiaalityöntekijältä ja aitoa kumppanuutta. Muutama perhe toivoi, että sosiaalityöntekijä kertoisi laajemmin sijaisvanhempien mahdollisuuksista, esimerkiksi, siitä mihin he ovat oikeutettuja sekä mitkä ovat sijaisvanhempien velvollisuudet. Sijaisvanhemmat halusivat tietää tarkemmin sijoitettujen lasten taustoista. Myönteisenä asiana koettiin tutun sosiaalityöntekijän pysyvyys ja helppo tavoiteltavuus sekä työntekijöiden lämminhenkisyys sijaisperheitä kohtaan.

Kesän alussa pyrin kytkemään kehittämistoimintaan myös koko lastensuojelun moniammatillisen tiimin. Lähetin Naantalin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, sosiaaliohjaajille ja psykologeille sähköpostin, jossa pyysin esittämään minulle toiveitteen oppaan sisältöön liittyen. Työntekijöiltä saadut vastaukset ja toiveet huomioin opasta valmistaessani. Kesäkuussa tein enimmäkseen yksilötyönä kehittämistyöhön liittyvää pohdiskelua ja kirjoitin tietoperustaa sekä tukeuduin lähdemateriaalien lukemiseen. Kesätauko heinäkuussa katkaisi lyhyeksi ajaksi kehittämistyön prosessin, mutta tauko oli tarpeellinen, jotta ajatukseni ehtii jäsentyä. Loppukesästä aloin koota oppaaseen tulevaa tekstiä sekä visioin sen ulkoasua alussa mielessäni ja myöhemmin tietokoneella. Silloin olin yhteydessä konsultoivaan asiantuntijatahoon, eli Varsinais-Suomen sijaishuollonyksikön sosiaalityöntekijään Sirpa Vainioon, joka lupautui kommentoimaan oppaan sisältöä ja ilmettä. Näin halusin varmistaa, ettei oppaaseen tule kirjattua virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa.

Syksy 2015 huipentui kehittämistyön päättämiseen ja arviointiin. Syyskuussa jatkoin harjoittelussa ja silloin minulla oli jo ensimmäinen versio oppaasta val-

miina. Kehittämispalaveri pidettiin syyskuun puolessavälissä. Tuolloin esittelin työryhmälleni oppaan Word-tiedostona. Työryhmä hyväksyi oppaan sisällön jo ensimmäisessä esittelyssäni. Syys- lokakuun vaihteessa sain oppaan valmiiksi julkaisumuodossa, eli PDF-tiedostona, ja lähetin sen kommentoitavaksi laajasti: Varsinais-Suomen sijaishuollonyksikön sosiaalityöntekijälle Sirpa Vainiolle ja hänen kollegoille, kehittämishaastatteluihin osallistuneille sijaisperheille sekä koko lapsiperheiden sosiaalityön henkilöstölle. Oppaan sisällön esittelin lyhyesti myös tulosseminaarissa Turun AMK:ssa. Oppaasta saadusta palautteesta kerroin laajemmin raportin luvussa 6.

Voin todeta, että kehittämistyön prosessi kokonaisuudessa eteni suunnitelmien ja aikataulujen mukaan alusta alkaen. Oppaan sisällön suunnittelu ja viimeistely vei suuren osan ajasta, mutta osasin odottaa sitä käännettä. Sen sijaan yllätyin, että sijaisvanhempien ja sijaishuoltoyksikön työntekijöiden palautteiden antaminen valmiista oppaasta kesti kauan, muistutusviesteistäni huolimatta. Sain oppaan painoon kuitenkin ajallaan ja kehittämistyöni päättyi marraskuussa 2015 valmiiseen opinnäytetyön jättöön.

5.3 Opas – ideasta valmiiksi tuotokseksi

Kehittämistyössäni pohdin jatkuvasti, miten kehittämisprosessin aikana omat sekä työryhmän tehdyt valinnat, päätökset ja linjaukset luovat mahdollisuuksia uudelle, asiakkaita entistä paremmin palvelevalle toiminnalle (Heinonen 2007, 83). Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön kautta on saattavissa laaja ja kattava opas ”Perhehoidon toimintaohje vuodelle 2015”, joka on tarkoitettu vain sosiaalialan ammattilaisten käyttöön. Naantalilaisten lasten sijaisperheiden tieto perhehoidosta on sen sijaan sirpaleista ja sen täytyy kerätä usein monesta eri lähteestä.

Opasta suunnitellessani pyrin noudattamaan hyvän oppaan kriteereitä huomioiden – kenelle opas on tarkoitettu, miltä se näyttää ja miten siinä olevat asiat ovat esitetty. Hyvässä oppaassa rakenne on pohdittu tarkasti ja se etenee loogisessa järjestyksessä. Pääotsikko on parhaimmillaan kysymysmuodossa. Sel-

keässä tekstissä on lyhyitä kappaleita, virkkeet ovat rakenteeltaan helposti hahmottuvia ja sanat mahdollisimman yleiskielisiä. Sisällön ymmärtämistä edesauttaa asianmukainen ulkoasu. (Hyvärinen 2005, 1769.) Alusta asti suunnittelin opasta kohderyhmän eli sijaisperheiden tarpeita ajatellen, unohtamatta kuitenkaan Naantalin lastensuojelun henkilöstön toiveita. Eläytyminen sijaisvanhempien arkeen haastattelujen ja lähdemateriaalien avulla auttoi myös hahmottamaan oppaan sisällön selkeämmin.

Sijaisvanhempien haastatteluosuudessa 3. Tuen tarve ja opas kysyin: ”Millaiselle perhehoidon oppaalle mielestänne olisi tarvetta?” ja ”Mitkä asioita oppaassa tulisi olla, jotta se palvelisi käyttötarkoitustaan mahdollisimman hyvin?” sekä ”Mitkä asiat mielestänne ovat tarpeettomia?”. Kaikki sijaisperheet toivoivat lyhyttä, ytimekästä, ei liikkaa tekstiä sisältävää, värikkästä, piristävää, pienikokoista perhehoidon opasta. Eräs haastateltu sijaisäiti ehdotti, että oppaassa voisi olla sijoitettujen lasten piirustuksia. Sisällön asioista sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että oppaassa tulisi olla sijoitetun lapsen lääkäri-, pankki-, matkustus-, vakuutus-, lapsilisä-, koulukäyntiasiat. Jotkut sijaisvanhemmat halusivat, että oppaassa mainitsisin lasten yksityisyyden suojasta, sijaisvanhempien työnohjauksesta ja vertaisryhmien toiminnasta sekä perhehoidonliitosta. Haastattelun lopussa pyysin jokaiselta sijaisperheeltä neuvoja ja rohkaisun sanoja uusille sijaisvanhemmille.

Naantalin lapsiperheiden sosiaalityön henkilöstö halusi, että oppaassa olisi kerrottu lyhyesti sijaisvanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista. Työntekijät näkivät tärkeäksi sijaisvanhemmuuteen liittyvän eettisyyden mainitsemisen oppaassa. Olennaisena asiana oppaassa nähtiin myös sijaisvanhemmuuteen kuuluvista palkkioista ja korvauksista selittävä osuus. Lastensuojelun ammattilaiset toivoivat, että oppaassa olisi maininta sijaisperheiden yhteistyöstä lasten biologisten vanhempien kanssa, sijaislapsen yksityisyyden suojasta sekä hänen oikeudesta omaan tilaan. Lisäksi työntekijät toivoivat, että oppaassa mainitaan lapsen vakuutuksista, matkoista ulkomaille ja tilin avaamisesta.

Kehittämistyön tuotoksen suunnitteluvaiheessa etsin erilaisella hakusanoilla internetin lähteistä esimerkkejä perhehoitoa käsiteltävästä oppaasta. Löysin eri

kaupungeille tarkoitettuja erilaisia perhohoidon käsikirjoja ja oppaita, kuten Keski-Suomen perhehoitajan käsikirja (2012), Perhehoidon aakkoset – opas Oulun kaupungille (2013), Perhehoidon ABC – käsikirja perhehoitajille Tampereen ja Helsingin kaupungeille (2014). Tutustuin mainittuihin käsikirjoihin ja oppaisiin tarkemmin – niissä on ollut sekä hyödyllistä että ylimääräistä tietoa perhehoidosta, mikä teki tekstistä raskaasti luettavaksi ja sisäistettäväksi. Edetessäni kehittämistyön tuotoksen suunnittelussa totesin, että kaikki löytämäni esimerkit eivät vastaa kehittämishaastatteluihin osallistuneiden sijaisperheiden toiveita tulevasta oppaasta. Aloin koota omiin visioihin, sijaisvanhempien ja Naantalilastensuojelun työntekijöiden toiveisiin ja ideoihin perustuvaa perhehoidon opasta.

Oppaan nimesin ”Arjessa avuksi. Perhehoidon opas naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille.” Väliotsikoin oppaan tekstin osittain kysymysten muodossa, tällä tavalla tavoittelin ystävällistä, empaattista ja lämmintä lähestymistä lukijaa kohtaan. Oppaan sisällön kirjoittaessa tukeutui Perhehoidon toimintaohjeisiin (2015). Oppaan sisällysluettelon jälkeen on ”Tervetuloa sijaisvanhemmiksi!”-osio, jossa kiitetään sijaisvanhempia heidän päätöksestään ryhtyä sijaisperheeksi ja rohkaistaan sijaisvanhemmuuteen, eettisiä perhehoitajan näkökulmia unohtamatta. ”Lasta kannatteleva yhteistyö” osuudessa kerrotaan sosiaalitoimen ja sijaisvanhempien sekä sijoitetun lapsen ja hänen huoltajansa yhteistyöstä. Seuraavat oppaan osuudet kertovat, mitkä ovat sijaisvanhempien oikeudet ja velvollisuudet sekä mitkä ovat sijoitukseen liittyvät tärkeät asiakirjat. Niitä seuraa osuus perhehoitajien korvauksista ja palkkioista, jossa mainitaan myös perhehoitajaverokortista, lapsilisistä, lapsen käyttövaroista ja erityisten kustannusten korvauksesta.

Oppaassa on huomioitu sijaisvanhempien oikeus sairauspäivärahaan sairastuessa tai oikeus vapaaseen osioissa ”Entä jos sairastun?” ja ”Entä jos haluan pitää vapaata?”. Oppaan osuudessa ”Mitä vielä on hyvä muistaa” muistutetaan sijaisvanhempia siitä, kuinka tärkeää on tehdä yhteistyötä lasten biologisten vanhempien kanssa, lapsen yksityisyyden suojasta, hänen oman tilan tarpeestaan, tapahtumapäiväkirjasta, matkustamisesta, tilin avaamisesta lapselle ja

hänen vakuutuksistaan. Viimeisessä oppaan tieto-osuudessa kiteytetään työn- ohjausta, koulutusta, mentorointia, vertaisryhmiä sekä psykologin palveluja kos- kevia asioita. Oppaan sisältö päättyy osioon ”Neuvoja ja rohkaisun sanoja muil- ta sijaisvanhemmilta”. Oppaan takakannessa on ohjeita sijaisvanhemmille kriisi- tilanteen sattuessa.

Oppaan graafisen ulkoasun sekä taiton suunnittelin ja toteutin itse, piirustuksis- ta kiitän sijoitettuja tyttöjä. Oppaan rakensin sisällöllisesti sillä ajatuksella, että se olisi helppolukuinen ja selkeä, mutta kuitenkin informatiivinen. Värikkäillä piirustuksilla halusin keventää tekstiä. Oppaaseen jätin paljon tilaa muistipanoil- le. Oppaasta painatettiin 55 kpl ammattilaisessa painoyrityksessä ja se muistut- taa A5-kokoista vihkoa. Opasta jaettiin jo toiminnassa oleville naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille. Jatkossa on tarkoitus jakaa opasta kaikille uusille naantalilaisten lasten sijaisperheille. Lisäksi opas on sekä Word- että PDF- tiedostona (liite. 3) Naantalin kaupungin lastensuojelun työntekijöille tarkoitetus- sa sisäisessä järjestelmässä, josta se on aina muokattavissa tai tulostettavissa.

6 KEHITTÄMISTYÖN LOPPUPÄÄTELMÄ

6.1 Kehittämistyön arviointi kokonaisuudessa

Kehittämistoimintani elinkaarella korostui konkreettisen toiminnan, sen suunnittelun ja reflektion välinen vuorovaikutus ja sen jatkuva arviointi (Toikko & Rantanen, 2009, 66). Heikkisen ym. (2010) ajatuksiin pohjautuen arvioin kehittämistyöni validoinnin periaatteilla, joihin kuuluu historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus ja toimivuus (Heikkinen ym. 2010, 149).

Historiallinen jatkuvuus

Kehittämistoiminta ei ala tyhjästä eikä sille ole pääteitä, joten tekijälle on pohdittava myös kehittämiskohteensa historiaa. Työni kehittymistä voidaan tarkastella sekä yhteiskunnallisena ilmiönä että yhteisön toiminnan historiana, kuten kehittämistyöni Naantalissa kaupungissa. Toinen historiallisen jatkuvuuden tekijä on toiminnan kerronta eli narratiivisuus. Kehittämistyöni tapahtumat esitin aikajanan avulla etenevänä sarjana, jolloin lukija pystyy ymmärtämään, missä ja miksi kehittämistyö tehtiin ja mitä sillä tavoiteltiin. (Heikkinen ym. 2010, 149–151.)

Kehittämistyöni tietoperusta pohjautui tämän hetkiseen yhteiskunnalliseen realiteettiin. Rakensin teoriaosuuden huomioimalla perhehoitoon vaikuttavia ajankohtaisia tutkimuksia ja sijaisperheiden todellisuuksia, Naantalissa hyvinvointisuunnitelmien perusteita sekä uusia lastensuojelu- ja perhehoitolakeja. Lastensuojelun sijaishuollossa perhehoito on ensisijainen hoitomuoto, ja sen myötä perhehoidon tarve on kasvamassa. Perhehoidon lainsäädäntö uudistui äskettäin ja se parantaa perhehoitajien asemaa sekä vahvistaa heidän saamaansa tukea. Pyrin kertomaan kehittämisprosessin mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja loogisesti, jotta lukija kykenisi seuraamaan kehittämistyöni kulun alkuvaiheen suunnittelusta loppuarviointiin. Työni sisällysluettelo tukee prosessin esittämistä ajallisesti etenevänä kertomuksena eli raporttina.

Reflektiivisyys

Voin sanoa, että reflektiivisyys on käsite, joka kulki läpi koko kehittämisprosessin. Heikkisen ym. mukaan (2010) uuden kehittäminen perustuu aikaisemman toiminnan pohtimiseen. Reflektio käynnistää seuraavan kehittämisvaiheen ja jopa tuottaa uuden kehittämisidean. Tämän työn tärkein kehittämisväline on ollut minä itse. Reflektoin omaa rooliani ja samalla oman ammatti-identiteettini rakentumista kehittämisprosessin rinnalla. Kehittäjä-tutkija tulkitsee sosiaalista todellisuutta ja samalla tarkastelee omaa suhdetta tutkimuskohteeseen sekä pohtii omaa tiedontuotantoprosessiaan. Hän tuottaa kirjoittamalla tietynlaista todellisuutta nojautuen omaan elämäkokemukseensa ja kiinnostuksensa. (Heikkinen ym. 2010, 152–153.)

Toimiminen työharjoittelijana Naantalın sosiaalitoimessa ja sijaisvanhempien haastattelut varmistivat työyhteisön ja työluonteen todellisuuden tuntemisen. Myös perehtyminen perhehoitoon auttoi havaitsemaan ja löytämään sen tarpeelliset kehittämiskohteet. Aito kiinnostus sijaisvanhemmuuteen ja halu kehittää perhehoitoa vei kehittämistyötäni eteenpäin. Uuden oppiminen ja sen pohdiminen vahvisti kehittäjä-tutkijan ja uudistajan roolini, erityisesti työn lopussa. Pystyin refleктоimaan kehittämistyöni vaihe vaiheelta kehittämispäiväkirjan avulla. Päiväkirjaan olen heijastanut kokemiani työn onnistumiset ja epäonnistumiset sekä tuntemukset ja pohdinnat, jatkokehittämisen ideat ja ehdotukset. Opinäytetyön raportin pyrin kirjoittamaan mahdollisimman objektiivisesti ja puolueettomasti. En halunnut, että sijaisvanhemmat kokisivat minua asettuvan sosiaalityöntekijöiden puolelle tai päinvastoin.

Dialektisuus

Dialektisuus tarkoittaa totuuden rakentumista väitteiden ja vastaväitteiden tuloksena. Yleensä kehittämistyössä muodostuu erilaisia tulkintoja ja ääniä, jotka saattavat olla myös ristiriitaisia. (Heikkinen ym.2010, 154.) Kehittämistyössäni halusin antaa tilaa erilaisille äänille ja ajatuksille. Osoitus siitä ovat sijaisperheiden haastattelut sekä kehittämispalaverit työryhmän jäsenten kanssa ja koko työyhteisön aktivoiminen kehittämistoimintaan.

Sekä kehittämistyöryhmältäni että sijaisperheilta keräsin arvioivaa palautetta ja pyysin heitä ilmaisemaan ajatuksiaan perhehoidon kehittämismahdollisuuksista ja -haasteista mahdollisimman avoimesti ja suoraan. Koin, että työryhmässä ilmapiiri muodostui luottamukselliseksi ja avoimeksi, jokainen jäsen sai ilmaista perhehoitoon liittyviä ajatuksiaan ja ideoitaan vapaasti. Koin myös, että työntekijät hyväksyivät uteliaisuuteni ja kokemattomuuteni, ja selvenisivät tarvittaessa perhehoitoon liittyviä kysymyksiäni kärsivällisesti ja ammattimaisesti myös kehittämispalavereiden ohessa. Suurin osa sijaisperheistä keskusteli kanssani perhehoitajien arjesta ja tuen saamisesta tai sen puutteesta avoimesti ja luottamuksellisesti. Kuitenkin muutama perhe oli pidättyväisempi ja sulkeutuneempi.

Kehittämistyöhön osallistuneiden toimijoiden ajatukset ja ideat perhehoidon kehittämistä tulivat kuulluiksi laaja-alaisesti ja moniammatillisesti. Sekä lastensuojelutyöntekijöiden että perhehoitajien välissä korostui hyvän lapsuuden ja perheen asiantuntijuus kunkin omalla tavalla. Välitettävästi molempien kenttien yhteisen näkemyksen löytäminen on ollut välillä haasteellista. Haastatteluissa ja sitä seuranneista keskusteluissa sijaisvanhemmat kokivat, että heillä on liian vähän valtuuksia sekä oikeuksia sijoitetun lapsen asioissa, liian vähän tietoa sijoitetun lapsen menneisyydestä. Sosiaalityöntekijät sen sijaan toivoivat aktiivisempaa yhteydenottoa sijaisperheilta sekä askarruttavissa asioissa että myös onnistumisen tai ilon hetkissä.

Toimivuus

Toimivuuden näkökulmasta kehittämistyötä yleensä arvioidaan sen hyödyn tai osallistujien voimaantumisen kannalta. Kuitenkin suoraviivainen työn arviointi hyödyn näkökulmasta voi johtaa harhaan, jolloin kehittäjä-tutkija tiedostamattaan kaunistelee tuloksia. Työn toimivuusperiaatteita voidaan tarkastella myös vallan mekanismien kautta. Lisäksi onnistunut kehittäminen saa toimijat uskomaan omiin kykyihinsä ja taitoihinsa (Heikkinen ym. 2010, 155–157.)

Kehittämistyössäni kiinnitin huomiota siihen, millaisia ajatuksia sijaisvanhemmat ilmaisivat sijoitetun lapsen tarpeista ja omasta jaksamisestaan sekä millaisia toiveita heillä on perhehoidon kehittämisen suhteen. Haastattelujen avulla halu-

sin saada tietoa, millaisesta perhehoidon oppaasta sijaisvanhemmat hyötyisivät parhaiten. Kehittämistyölläni pyrin osoittamaan, kuinka tärkeä ja arvokasta työtä sijaisvanhemmat tekevät ja kuinka tärkeä rooli heillä on jokaisessa tämän kehittämisprosessin vaiheessa. Tässä työssä halusin tuottaa sijaisvanhemmille sellaisen käytännön-läheisen oppaan, joka auttaisi sijaisvanhempia heidän tehtävässään ja rohkaisisi heitä pyytämään apua ja neuvoja lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä.

Kehittämisprosessin myöhäisemmässä vaiheessa huomasin, että Naantalilastensuojelun ammattilaisten ja sijaisvanhempien yhteinen teema- tai keskustelutilaisuus olisi hyödyttänyt perhehoidon kehittämistä vielä paremmin. Keskustelutilaisuus olisi tuonut erilaisia ääniä, ajatuksia ja kysymyksiä laajemmin esiin ja niistä olisi pystytty keskustelemaan ja etsimään yhteisiä kehittämisen näkemymiä. Valitettavasti kehittämistyöni lyhytkestoisen luonteen takia tällainen tilaisuus ei enää mahtunut kehittämisprosessin kokonaisuuteen.

6.2 Oppaasta saatu palaute ja jatkokehittämissuositukset

Kehittämistyön tuotoksesta, eli perhehoidon oppaasta naantalilaisten lasten sijaisvanhemmille, saatu palaute ylitti odotukseni. Oppaasta on annettu pelkästään positiivista palautetta ja omasta mielestäni onnistuin kehittämistehtävässäni kiitettävästi. Palautetta oppaasta keräsin sijaisperheiltä, Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön työntekijöiltä ja Naantalilastensuojelun moniammatilliselta työyhteisöltä. Oppaan positiivinen vastaanotto kaikilta kehittämiseen osallistuneiden toimijoilta osoitti, että juuri tällaiselle oppaalle on ollut tarvetta.

Oppaan ”Arjessa avuksi” ulkoasu ja visuaalinen ilme ovat saaneet erityiskiitosta kaikilta palautteen antaneelta. Oppaan ulkoasua keuhuttiin onnistuneeksi, kiinnostusta herättäväksi ja houkuttelevaksi. Lasten piirustukset saivat erityistä huomiota ja jälleen kiitosta tietopakettien iloisesta ilmeestä. Palautteissa on sanottu, että ”lasten piirtämät kuvat tekevät työstä mukavan epävirallisen” ja ”lasten tekemät piirrokset muistuttavat siitä, mikä on asian ydin”. Mielestäni lasten värikkäät piirustukset ja runo oppaan alussa auttoivat keventämään tietotekstiä.

Oppaan rakennetta kuvailtiin selkeäksi ja loogisesti eteneväksi. Arvioijat pitivät hyvänä ideana antaa muistiinpanoille omat kohdat oppaassa, koska ne ”helpottavat löytämään asiat myöhemmin”. Hyvänä asiana on koettu myös vastuutyöntekijän nimelle ja yhteystiedoille jätetty tila, johon kukin sijaisperhe voi täyttää heitä koskevan tiedon. Sisällöllisesti opasta on keuhuttu kattavaksi, muttei liian raskaaksi luettavaksi. Palautetta antaneiden sanojen mukaan ”opas oli sisällöltään helposti luettavaa ja asiat oli jaoteltu selkeästi ja helposti ymmärrettäväksi”. Kiitosta opas on saanut myös käytännön-läheisyydestä ja tiivistetystä tärkeästä informaatiosta sijaisperheenä toimimisessa.

Sijaisvanhempien palautteissa oppaasta oli mainittu, että heillä on usein iso huoli siitä – saavatko he apua ja tukea tarvittaessa. Heidän sanojensa mukaan ”ote oppaassa on kannustava, mikä luo luottamusta siihen, että asiat hoituvat ja apua saa”. Monet sijaisvanhemmat sanoivat palautteessaan, että itsekkin olisivat kaivaneet tällaista tietopakettia sijaisvanhemmuutensa alkuvaiheessa. Kaikkien palautteen antaneiden sijaisvanhempien mielestä aloittavat sijaisvanhemmat hyötyvät tästä oppaasta.

Oppaan esittelyn ja palautteiden keruun yhteydessä esille nousi jatkokehittämisedia – valmistaa vastaavanlainen tietopaketti tukiperheille. Tukiperheeksi ryhtyvät saavat käydyn valmennuksen yhteydessä paljon tietoa tukiperhetoiminnasta, tukiperheen tehtävistä, sitoutumista ja rooleista. Naantalin lastensuojelun työntekijät näkivät, että yhtä lailla tukiperheetkin tarvitsisivat tiivistettyä tietoa tukiperhetoiminnan käytännöistä Naantalin kaupungissa. Eräänä jatkokehittämiseddotuksena voisi olla myös opas sijoitetuille lapsille. Hakusanoilla ”opas sijoitetulle lapselle” olen löytänyt oppaita sijoitetun lapsen vanhemmille ja sijoitetun lapsen koulukäynnin tueksi, mutten varsinaisesti sijoituslapselle tarkoitettua opasta.

Kokemukseni mukaan Naantalin kaupungin sosiaalitoimella on kehittämismyönteinen asenne. Siellä ollaan valmiitta työskentelemään ja panostamaan siihen, että pystytään tarjoamaan parempaa perhehoitoa ja muita lapsiperheiden palveluja. Naantalin sosiaalitoimen vahvuutena on moniammatillisuus, joka antaa erilaisissa kehittämistoiminnoissa uudenlaisia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia.

Esimerkiksi Naantalilapsiperheiden psykologi Nina Virtasen mukaan uusi kehittämisen arvoinen asia voisi olla koko sijaisperheen tukimalli, jolla varmistettaisiin sijaisperheen vuorovaikutussuhteiden vahvistamista. Naantalilapsiperheiden työyhteisö totesi hyvänä ideana erään sijaisvanhemman ehdotuksen järjestää pari kertaa vuodessa teemailtoja Naantalissa toimiville sijaisperheille. Teemaillat lähentäisivät sijaisperheitä ja sosiaalityöntekijöitä sekä tarjoisivat samalla vertaistukea sijaisvanhemmille.

6.3 Eettiset pohdinnat ja sosionomin ammattiosaaminen

Oman toimintani eettisyyttä kehittämistyössä halusin lähestyä eettisen herkkyyden käsitteellä, joka tarkoittaa taitoa tunnistaa kunkin osapuolen erityispiirteet, tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet. Tietoisuus siitä, kuinka oma toiminta vaikuttaa toisten ihmisten hyvinvointiin, kuuluu myös sosiaalialan eettisen herkkyyden käsitteeseen. Eettisen herkkyyden ydin ovat empatia- ja roolinottotaidot. (Mäkinen ym. 2011, 184.)

Varmuutta toimia työssäni eettisesti antoi valmistautuminen kehittämistoimintaan etukäteen tutustumalla tutkimustietoon perhehoidon erityispiirteistä ja eettisistä ongelmista. Lisäksi omat vuorovaikutustaidot, joita olen kehittänyt koko sosionomin koulutuksen ajan, olivat suurena apuna kehittämistoiminnassani. Tässä työssä pyrin huomioimaan molemmat osapuolet tasa-arvoisesti ja toteuttamaan sekä sijaisvanhempien että sosiaalialan edustajien toiveita kehittämistuotoksessa tasapuolisesti. Heti kehittämistyön alussa painotin sijaisvanhemmille, että toteutan kehittämistyötä puolueettomasti, vaikka toimeksiantajani on Naantalilapsiperheiden sosiaalityön yksikkö ja suoritin siellä myös harjoittelua. Koin tärkeäksi tuoda asian ilmi, jottei roolini kehittämistyössä olisi saanut väärinymmärrystä kuvaa sijaisvanhempien näkökulmasta.

Kehittämistyön aikana pohdin paljon roolejani ja sitä, mitä kaikkea olen oppinut eri roolien kautta. Kehittämistyön eri vaiheissa tunnistin itsessäni harjoittelijan, kehittäjän, uudistajan, organisoijan ja tiimityöskentelijän rooleja. Päällekkäiset harjoittelijan sekä kehittäjän ja uudistajan roolit aiheuttivat välillä haasteita itsel-

leni. Itselfreflektoinin ja kehittämispäiväkirjan avulla pystyin valitsemaan tilanteisiin sopivimman roolin ja löytämään luontevamman tavan toimia kehittämistyössä. Lisäksi kehittäjänä kannoin päävastuun toiminnan toteutumisesta ajallaan. Samalla oma vastuunotto kehittyi henkilökohtaisesta vastuusta yhteisölliseen vastuuseen. Tällä tarkoitan, että kehittämistyön alussa tunsin olevani vastuussa kehittämisprosessista vain itselleni. Työn edetessä ja erityisesti sen loppu puolella tunsin olevani vastuussa toteutuneesta kehittämistyöstä ja sen laadusta koko työyhteisölle ja sijaisperheille. Vaikka päävastuu työstä on ollut minulla, työryhmäni on antanut tukeaan ja kannustustaan aina, kun sitä kaipasin.

Ammatti-identiteetissä ihminen pohtii itseään suhteessa ammattiinsa ja omasta osaamisestaan ammattilaisena. Ammatti-identiteetin rinnalla puhutaan myös ammatillisesta kasvusta, joka on yksilön valmiuksien ja erilaisten ammatillisten taipumusten kehittämistä ja muuttumista. (Mäkinen ym. 2011, 33–34.) Sosionomin osaaminen rakentuu sosiaalialan eettisen osaamisen, asiakastyön osaamisen, alan palvelujärjestelmäosaamisen, kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen, reflektiivisen kehittämis- ja johtamisosaamisen sekä yhteisöllisen osaamisen kautta (Rouhiainen-Valo ym. 2010, 15–18). Voin sanoa, että kehittämistyön ja sosionomin koulutuksen ansiona minussa on kehittynyt jokainen mainitsemani osaamisalue.

Sosionomin osaamisen valossa olen miettinyt sijaisvanhempien asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kehittämistyötä toteuttaessani olen pohtinut sijaisvanhempien oikeuksia, velvollisuuksia ja yksityisyyttä. Kriittistä ja osallistavaa yhteiskunnallista pohdintaa toiminnassani on herättänyt perhehoidon valtakunnallinen kehittäminen. Asiakastyöosaamista kehitin haastattamalla sijaisperheitä kasvokkain. Keskustelut sijaisvanhempien kanssa auttoivat ymmärtämään paremmin heidän tarpeitaan ja voimavarojaan. Kehittämistyö on vaatinut hyviä viestintä- ja vuorovaikutustaitoja, jotka kehittyivät kun järjestin kehittämispalaverit ja huolehdin yhteydenpidosta kaikin toimijoiden kanssa. Työn tarpeen arviointi ja tietopakettien luominen sijaisperheille määräytyi kohderyhmän tarpeista käsin ja sen kautta olen tutustunut perhehoitajien palvelujärjestelmään. Kehit-

tämistyö on vahvistanut osaamisessani erityisesti suunnittelu- ja organisointitaitoja, yhteistyötaitoja sekä verkosto-osaamista.

Kaikki kaikkiaan kehittämistyö on ollut sopivasti haastava ja ammatillisesti kasvattava, luovaa ja rakentavaa. Kehittämistyön alkaessa Naantalin lastensuojelun henkilöstössä on ollut vajetta ja työntekijät olivat kiireisiä omien työtehtävien parissa, joten toiminnan käynnistäminen ja sen toteuttaminen oli paljon kiinni omasta aktiivisuudesta, lannistumattomuudesta ja joustavuudesta. Oli hienoa huomata, että sosionomin koulutuksen kautta saatu osaaminen kiteytyi tähän kehittämistoimintaan.

LÄHTEET

- Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Beckett, C. 2003. Child protection. An introduction. London: SAGE Publications.
- Child Welfare League of America 2014. PRIDE Model of Practice. Viitattu 16.5.2015 <http://66.227.70.18/programs/trieschman/pride>.
- Hakkarainen, P.; Kuukkanen, M. & Piispanen, H. 2013. Parasta perhehoitoa. Perhehoidon tietopaketti. 3., uudistettu painos. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.
- Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. 2010. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3., korjattu. painos. Vantaa.
- Heinonen, H. 2007. Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Heinonen, H.; Väisänen, A. & Hipp, T. 2012. Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Helsinki: THL ja Lastensuojelun keskusliitto.
- Hiitola, J. & Heinonen, J. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Teoksessa Hiitola, J. (toim.) Taustaa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 3–6.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimus haastattelu. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Saajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. 15. – 17., painos. Helsinki: Tammi.
- Husu, E., Ikonen, T. & Kerola, M. 2008. Ammattina isä ja äiti – projektityön tuloksia. Sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea arkeen. Pesäpuun Lehti 2, 9.
- Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. Duodecim 121/2005, 1769-73. Viitattu 19.9.2015 <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95167.pdf>
- Jokela, K. 2014. Laadusta ja lastensuojelusta. Viitattu 10.9.2015 <http://sosiaalitarkkailija.blogspot.fi/2014/05/laadusta-ja-lastensuojelusta.html>.
- Kananoja, A.; Lavikainen, M.; Oranen, M. 2013. Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.5.2015. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf.
- Kananoja, A.; Lähteinen, M.; Marjamäki, P.; Laiho, K.; Sarvimäki, P.; Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Teoksessa Laiho, K. (toim.) Asiakasryhmäkohtainen sosiaalityö. Lastensuojelu. Jyväskylä: Gummerus, 132–161.
- Keshavarzian, G. 2015. Strategies for delivering safe and effective foster care. Viitattu 17.5.2015 http://www.familyforeverychild.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategies_for_delivering_safe_and_effective_foster_care.pdf.

Keski-Suomen perhehoitajan käsikirja. 2012. Viitattu 28.8.2015
http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/65194_PERHEHOITAJAN_KASIKIRJA_2012.pdf.

Ketola, J. 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, J. 2008b. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Teoksessa Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. (toim.) Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 121–143.

Ketola, J. 2008c. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Teoksessa Janhunen, T. (toim.) Jotta sijoitukset kestäisivät. Jyväskylä: PS-kustannus, 123–143.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2014. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014. Viitattu 4.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut>.

Kurki-Suonio, O. 2014. Lastensuojelu: Eerika-tapauksen syytteet ”lisänneet painetta” Viitattu 9.10.2015
<http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/227341-lastensuojelu-eerika-tapauksen-syytteet-lisanneet-painetta>.

Lastensuojelulaki. 2007. 13.4.2007/417.

Lastensuojelulaki. 2010. 12.2.2010/88.

Lastensuojelulaki. 2011. 8.4.2011/316.

Lastensuojelulaki. 2014. 30.12.2014/1302.

Lindgren, R. 2015. Sihteeri, Sosiaali- ja terveysvirasto. Naantali. Henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2015.

MacGregor, T.E.; Rodger, S.; Cummings, A.L. & Leschied, A.W. 2006. The Needs of Foster Parents. A Qualitative Study of Motivation, Support, and Retention. London: SAGE Publications 5, 351–368.

Marjomaa, P. & Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Helsinki: Pelastakaa Lapset.

Merilahti, J. 2015. Sosiaalityön johtaja, Sosiaali- ja terveysvirasto. Naantali. Henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2015.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.

Männikkö, P. 2008. Perhehoidon suunnitelmallisuus – tarua vai totta. Kannanotto perhehoidon kehittämiseksi. Pesäpuun Lehti 2, 11–12.

Männikkö, P. 2009. Osallistujan käsikirja. Sijaishuollon peruspilarit. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: Pesäpuu.

Octoman, O. & McLean, S. 2014. Challenging behavior in foster care: what supports do foster carers want? Adoption and Fostering 2, 149–158.

Paulavaara, P. 2015. Lähes puolet pääkaupunkiseudun lastensuojelun työntekijöistä epäpäteviä. Viitattu 9.10.2015
<http://www.hs.fi/kaupunki/a1423460235928>.

- Perhehoidon aakkoset. 2013. Oulun kaupunki. Viitattu 28.8.2015 http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=285062da-1ada-4aa0-ae85-3532262c0e18&groupId=64357.
- Perhehoidon abc – käsikirja perhehoitajille. 2014. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö. Helsinki. Viitattu 28.8.2015 <http://docplayer.fi/3234486-Perhehoidon-abc-kasikirja-perhehoitajille.html>.
- Perhehoidon abc – käsikirja perhehoitajille. 2014. Tampereen kaupunki. Viitattu 28.8.2015 http://www.tampere.fi/material/attachments/p/67tYknfYy/Perhehoidon_ABC.pdf.
- Perhehoidon toimintaohje 2015. Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikkö. Kaarina.
- Perhehoitolaki. 2015. 20.3.2015/263.
- Perhehoitoliitto 2015. Lastensuojelun perhehoito. Viitattu 9.5.2015 http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret.
- Pesäpuu 2010. PRIDE–valmennus – sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Viitattu 14.6.2015 <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus>.
- Pynnönen, J. 2010. Opas sukulaisvanhemmuutta harkitseville. Jyväskylä: Pesäpuu.
- Pöyhönen, I.; Laaksonen, M.; Lehtinen, R.; Ylipelkonen, R.; Myllymäki, I.; Junttila, K.; Lehtonen, L. & Inkeroinen, H. 2013. Kunnan Naantali laaja hyvinvointikertomus 2013-2016. Viitattu 4.5.2015 http://www.naantali.fi/perhe_ja_sosiaali/fi_FI/hyvinvointisuunnitelma.
- Rodger, S. Cummings, A. & Leschied, A.W. 2006. Who is caring for our most vulnerable children? The motivation to foster in child welfare. *Child Abuse & Neglect* 10. 1129–1142.
- Rouhiainen-Valo, T.; Rantanen, T.; Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK ja ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2015. Lakimies. Uusi sosiaalihuoltolaki ja lastensuojelulain muutokset 2015 – koulutus materiaali. Turun ammattikorkeakoulu. 18.5.2015.
- Sallnäs, M. Vinnerljung, B. & Westermark, P.K. 2004. Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child and Family Social Work* 9, 141–152.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin, kehittämistoiminta ja kehittämishanke opinnäytetyönä –opas ja opintomoniste. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu.
- Sinclair, I.; Gibbs, I. & Wilson, K. 2004. Foster carers: Why they stay and why they leave. London: Jessica Kingsley.
- Sosiaalihuoltolaki. 2014. 2014/1301.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Lastensuojelu 2013. Viitattu 4.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015a. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015c. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/asiakkuuden-alkaminen>.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3., korjattu painos. Tampere.
- Turunen, T. 2010. Laitoshoito on neljä kertaa perhehoitoa kalliimpaa. Perhehoito 5, 22–23.
- Valkonen, L. 2014. Sijaisvanhemmat. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.
- Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikkö 2015. Viitattu 17.5.2015
http://www.kaarina.fi/lapset_ja_nuoret/lapset/v_s_sijaishuoltoyksikko/fi_FI/v_s_sijaishuoltoyksikko/.
- Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, P. 2005. Houkutteleva työyhteisö. Helsinki: Edita Publishing.
- Ylipelkonen, R.; Laurila, E.; Hannula-Lehtinen, T.; Aaltonen, T.; Merilahti, J.; Parviainen, R.; Suikkanen, M. & Rusi, M. 2010. Naantalin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2011–2012. Lastensuojelusuunnitelma. Viitattu 4.5.2015
http://www.naantali.fi/perhe_ja_sosiaali/fi_FI/hyvinvointisuunnitelma.

Kehittämistyön lupa

Zivile Karvonen

ANOMUS 13.4. 2015

zivile.karvonen@edu.turkuamk.fi

ASIA: KEHITTÄMISTYÖN LUPA

Kunta:

NAANTALIN SOSIAALITYÖ

Vastuunhenkilö:

SOSIAALITYÖN JOHTAJA JOITA MERILÄHTI

Teen Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman sosionomitutkinnolle kuuluvan kehittämistyön, jonka tuotoksena on opas sijaisvanhemmille. Työtäni ohjaa opettaja Laura Närvi. Kehittämistyön tavoitteena on kehittää perhehoidon lastensuojelussa sekä vähentää sosiaalityöntekijöiden työkuormitusta.

Kehittämistyön tehtävän saavuttamiselle, eli oppaan tuottamiselle, minun pitäisi haastatella sijaisvanhempia, joiden perheisiin naantalilaiset lapset ovat sijoitettuja.

Tutkimusalueeni on Varsinais-Suomi. Haastatteluja tulen tekemään vuoden 2015 aikana yhteensä 4-5.

Haastattelut tulen suorittamaan silloin, kun tämä sopii sijaisvanhemmille. Haastattelusta voi luonnollisesti myös kieltäytyä. Tulen tekemään haastattelut siten, että niistä ei ole kenenkään työlle tai lapsiasiakkaille haittaa tai vaivaa.

Työssäni noudatan tutkimuseettisten periaatteiden mukaista ehdotonta vaitiolovelvollisuutta ja asiallisuutta. Kenenkään yksittäisen työntekijän, perhehoitajan, asiakkaiden tai muiden asiaan liittyvien henkilöiden nimiä en kehittämisraportissani esitä. Haastattelunauhat pidän itselläni, eivätkä ne ole julkisia.

Täten anon lupaa suorittaa haastattelut ja tutustua tarvittaviin asiakirjoihin edellä mainitsemieni periaatteiden perusteella. Haastattelujen ajankohta on kevät – syksy 2015.

Yhteistyöterveisin:

Zivile Karvonen
opiskelija
Sosiaalialan koulutusohjelma, Turun yksikkö
Turun ammattikorkeakoulu

LIITTEENÄ
1 Kehittämissuunnitelma

Sijaisvanhempien haastattelurunko

1) Taustatiedot

- Toimitko sijaisvanhempana yksin vai puolisonsa kanssa?
- Kuinka monta vuotta olet toiminut sijaisvanhempana?
- Onko sinulla/teillä biologisia lapsia?
- Kuinka monta sijoitettua lasta sinulla/teillä on?
- Oletteko kotona lapsensa/lastensa kanssa vai käytkö ulkopuolella töissä?
- Oletteko käynyt PRIDE – valmennuksen?

2) Koulutus

- Onko aiemmasta ammatillisesta koulutuksesta on ollut hyötyä toimiessa sijaisvanhempana?
- Minkälaisia valmiuksia PRIDE – valmennus antoi sijaisvanhemmuuteen?
- Koetko tarvitsevan lisäkoulutusta sijaisvanhemmuuteen, sijoitettuihin lapsiin tai muihin aiheisiin liittyen?

3) Tuen tarve ja opas

- Oletko tietoinen uudesta perhehoitolaista? Parantaako se mielestäni sijaisvanhempien asemaa?
- Minkälaisiin käytännön asioihin tarvitsisit tukea/vastauksia? (esimerkiksi koulutus, työnohjaus, suhde sosiaalityöntekijään, vertaistuki jne.)?
- Mikä on mielestäsi sosiaalityöntekijän merkitys teidän arjessa?
- Oletko ollut tyytyväinen yhteistyöhön Naantalın sosiaalityöntekijöiden kanssa? Mikä toiminut ja mikä ei?
- Minkälaiseksi koet perhehoitajana toimimisesta saatavan palkkion ja muut korvaukset?

- Millaiselle perhehoidon oppaalle mielestäni olisi tarvetta (sisältö, ulkonäkö, nimi)?
- Mitkä asioita oppaassa tulisi olla, jotta se palvelisi käyttötarkoitustaan mahdollisimman hyvin?
- Mitkä asiat mielestänne oppaassa olisi tarpeettomia?
- Mitkä terveisiä tai neuvoja haluaisit toivotella uusille sijaisvanhemmille?

Ei pieni puu vielä myrskystä tiedä,
ei pieni puu vielä myrskyä siedä.
Ole suojana pienelle suuri puu,
jotta pienellä juuret vahvistuu.

- Tuntematon runoilija

Sisällys:

Tervetuloa sijaisvanhemmiksi!	7
Lasta kannatteleva yhteistyö	9
Mitkä ovat sijaisvanhempien oikeudet?	10
Mitkä ovat sijaisvanhempien velvollisuudet?	13
Mitkä ovat sijoitukseen liittyvät tärkeät asiakirjat?	15
Mihin korvauksiin ja palkkioihin olen oikeutettu?	17
Entä jos sairastun?	26
Entä jos haluan pitää vapaata?	27
Mitä vielä on hyvä muistaa?	28
Tieto ei lisää tuskaa vaan antaa varmuutta	32
Neuvoja ja rohkaisun sanoja muilta sijaisvanhemmilta	35
Muistiinpanot	37
Mitä tehdä kriisitilanteessa?	40

Tervetuloa sijaisvanhemmiksi!

Kiitos, että olette päättäneet ryhtyä sijaisvanhemmiksi yhteistoiminta-alueeltamme (Naantali, Merimasku, Rymättylä ja Velkua) sijoitettavalle lapselle.

Olette osallistuneet PRIDE-valmennukseen ja saaneet lain edellyttämän ennakkovalmennuksen. Nyt teillä on yleistä ymmärrystä sijoitetun lapsen tarpeista ja muista sijoitukseen liittyvistä asioista. Kaikkein tärkeintä kuitenkin on, että haluatte sydämestänne jakaa kotinne uuden perheen jäsenen kanssa.

Luotamme vahvasti siihen, että sijoitettu lapsi saa luonanne rakkautta ja huolenpitoa sekä hyvän ja turvallisen kodin. Toivomme ja uskomme, että sijoitettu lapsi on tasa-arvoisessa asemassa perheen muiden lasten kanssa.

7

Sijoitettu lapsi tuo luonnollisesti tullessaan oman taustansa lisäksi omat tapansa ja tottumuksensa. Sijoitustilanne on uusi elämäkokemus niin lapselle ja hänen vanhemmilleen kuin perheellenne. Erityisesti sijoituksen alussa voi olla vaikea hyväksyä lapsen tapoja ja käyttäytymistä tai olla tekemisissä hänen biologisten vanhempiansa kanssa.

Samalla sijaisvanhemmuuden tunteet voivat olla ristiriitaisia ja hämmentäviä, ja myös parisuhde saattaa joutua uusien haasteiden eteen. Sijoitetun lapsen myötä on mahdollista, että omien lasten asema ja rooli perheessä muuttuu. Heistä tulee sijaissisaria ja hekin tarvitsevat huomiota ja tukea uudessa tilanteessa.

Käytännön asiat voivat nostaa esiin kysymyksiä, kun kerralla tulee paljon uusia asioita ja uutta omaksuttavaa. Ei kannata jäädä sekavien tunteiden keskellä yksin! Muistakaa pyytää aina apua ja neuvoja lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä tai hänen työpariltaan eli sosiaalihojaajalta. Naantalin lapsiperheiden sosiaalityö on tukenanne niin pienissä kuin suurissakin asioissa.

8

Lasta kannatteleva yhteistyö

Sijaisvanhemmuutta voidaan verrata joukkuepeleihin. Joukkueen ytimen muodostavat sijaisperhe ja sijoitettu lapsi, hänen huoltajansa ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä sosiaaliohjaaja.

Joukkueeseen voivat kuulua myös esimerkiksi lapsen terapeutti, päivähoidon työntekijä, opettaja ja koulukuraattori. Sijaisperheen tukena on siis laaja asiantuntijaverkosto, joten apua ja tukea kannattaa aina pyytää, kun siltä tuntuu. Joukkueen vetäjän ja koollekutsujan päärooli on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. _____

Yhteystiedot: _____

Sosiaaliohjaaja. _____

Yhteystiedot: _____

9

Mitkä ovat sijaisvanhempien oikeudet?

Teillä on oikeus

- saada tietää lasta koskeva oleellinen tieto hänen terveydestään, elämäntilanteestaan ja historiasta
- tulla kuulluksi lapsen hoitoon liittyvissä kysymyksissä
- saada tukea hoito- ja kasvatustehtävässään

Teillä on myös oikeus

- saada sopeutumisvalmennusta, koulutusta ja työnohjausta
- saada hoitopalkkio sekä korvaus hoito- ja kasvatustehtävästänne
- saada vapaata, jolloin saatte sijoitetun lapsen hoidon järjestämiseen tukea Naantalin kaupungilta
- saada kunnallinen peruseläketurva ja tapaturmavakuutus

10

Mikäli teistä tulee sijaisperhe sijoitetulle vauvalle, hänen hoitamisensa **ei oikeuta teitä äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaan**. Olette kuitenkin **oikeutettuja saamaan hoitovapaata** kodin ulkopuolisesta työstä alle 3-vuotiaan lapsen hoitamiseksi. Ette tästä huolimatta voi saada kodinhoitotukea sijoitetusta lapsesta.

Teillä on **oikeus vuorotteluvapaaseen** sekä sen ajalta maksettavaan **vuorottelulisään**, jonka määrä perustuu kodin ulkopuolisesta työstä saadun palkan määrään. Hoitopalkkio ei vähennä vuorottelulisän määrää. Sijaisvanhemmuudesta ei voi jäädä vuorotteluvapaalle.

Olette oikeutettu työajan lyhentämisestä maksettavaan **osa-aikalisään**, jota voi saada samanaikaisesti hoitopalkkion kanssa.

11

Mahdollisuutenne saada **työttömyysturvaa** riippuu siitä, millaisia muita töitä olette tehneet. Toimeksiantosuhteisena sijaisvanhempana toimimista ei lasketa työssä olemiseksi, mutta se voi pidentää työttömyysturvan tarkastelujaksoa.

Työttömyysturva on muodoltaan joko ansiopäivärahaa, peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Hoitopalkkiota ei vähennetä työttömyyspäivärahasta, koska se ei ole sosiaalietuus. Kannattaa kuitenkin ilmoittaa työvoimatoimistoon toimimisesta sijaisvanhempana.

Sijaisvanhempien asemaan ja oikeuksiin liittyvistä asioista ja käytännön toteutuksista sovitaan tarkemmin toimeksiantosopimuksessa.

Muistiinpanot:

12

Mitkä ovat sijaisvanhempien velvollisuudet?

Velvollisuutenne on

- luoda lapselle turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö, joka on tiloiltaan ja varustetasoltaan perhehoidolle sopiva
- huomioida lapsen kehitys erityistarpeineen
- toimia aktiivisesti huomatessanne lapsen tarvitsevan jotakin tukea tai palveluita

Lisäksi teidän tulee

- tehdä yhteistyötä lapsen biologisten vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa
- turvata lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpito ja suhteet asiakassuunnitelman mukaisesti
- ilmoittaa sosiaalitoimelle heti, mikäli sopimukset tapaamisjärjestelystä eivät toimi tai niistä poiketaan
- osallistua perhehoidon neuvotteluihin virka-aikana
- noudattaa **sitovaa** vaitiolovelvollisuutta
- raportoida lapsen tilanteesta ja tarpeista riittävän usein sekä ilmoittaa perhehoidon olosuhteissa tapahtuneista muutoksista sosiaalitoimelle

13

Lapselle asettuessa kotiin teidän tulee lain mukaan tehdä **muuttoilmoitus** viikon kuluessa lapsen muutosta.

Ohjeet löytyvät netistä <http://www.posti.fi/muuttoilmoitus/>

Muistiinpanot:

14

Mitkä ovat sijoitukseen liittyvät tärkeät asiakirjat?

Sijaisvanhempina toimiessanne teille kertyy sijoituslastanne sekä sijaishuoltoa koskevia erilaisia asiakirjoja.

Asiakassuunnitelma – siinä sovitaan lapsen hoitoa ja kasvatusta koskevista virallisista asioista. Sitä päivitetään 1–2 kertaa vuodessa. Jokapäiväiset pienet asiat ovat teidän päätettävissänne ilman, että ne on merkitty asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelma on pakollinen liite toimeksiantosopimukselle.

Toimeksiantosopimus – se perustuu perhehoitolakiin, se on teidän ja kunnan välinen sopimus. Vaikka allekirjoitatte toimeksiantosopimuksen, ette ole työsuhteessa Naantalin kaupunkiin, eikä teille siten kerry ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Sopimus ei myöskään oikeuta kunnan työterveyspalveluihin.

15

Lisäksi:

- sijoituspäätös
- viranomaislausunnot
- lääkärinlausunnot
- käyttövarojen seurantakirja

Asiakirjat on hyvä säilyttää erillisessä kansiossa, jolloin tarvittaessa on helppo aina palata tarkistamaan sovittuja asioita. Teidän tulee toimittaa sijoituksen päättymisen jälkeen kaikki lapsen asiakirjat kunnalle hävitettäväksi.

Muistiinpanot:

16

Mihin korvauksiin ja palkkioihin olen oikeutettu?

Heti sijaisvanhempana aloittaessa kannattaa hankkia verotoimistosta

perhehoitajaverokortti

Kattavaa tietoa sijaishoidon verotuksesta löytyy Perhehoitoliiton nettisivustosta

www.perhehoitoliitto.fi

Hoitopalkkio on veronalaista tuloa, josta kertyy eläkettä.

Palkkiot määräytyvät hoidon vaativuuden perusteella.

- o perushoitopalkkio maksetaan silloin, kun perusteita palkkion korotukseen ei ole
- o korotettu hoitopalkkio maksetaan silloin, kun hoivan ja huolenpidon tarve poikkeaa lapsen normaalista kehityksestä ja lapsi vaatii hoitoa enemmän kuin sijaishuollossa oleva lapsi keskimäärin
- o erityishoitopalkkio maksetaan silloin, kun lapsi tarvitsee erityisen vaativaa, sitovaa ja ympärivuorokautista huolenpitoa
- o vähimmäismäärän mukainen palkkio maksetaan silloin, kun lapsi on yli 18-vuotias eikä enää asu sijaisperheessä kokoaikaisesti

Tarkemmin näistä sovitaan toimeksiantosopimuksessa, joka on palkkion maksun perusta.

Verokortti ja **tilinumero** kannattaa toimittaa Naantalın kaupungin palkanmaksuun jo sopimusta tehtäessä.

17

Kulukorvauksella tarkoitetaan perhehoidosta aiheutuvien kustannusten korvaamista.

Lapsen kasvaessa hänen ylläpitokustannuksensa kasvavat, joten 13–20-vuotiaista lapsista saatte korotetun kulukorvauksen.

Korotusta voitte saada myös, jos esim. lapsen vamma tai sairaus aiheuttaa normaalia suurempia menoja. Sijoitetun lapsen **lapsilisä** maksetaan teille. Tätä varten teidän tulee tehdä lapsilisähakemus Kelalle heti lapsen muuttaessa perheeseen.

Kulukorvaus ei vähene, vaikka saatte lapsilisän sijoitetusta lapsesta.

Kulukorvaus on verotettavaa tuloa, ja voitte vähentää maksetun määrän verotuksessa tulohankkimiskuluna. Perhehoitajan verokortissa kannattaa huomioida korvaus ja hakea tämän huomioon ottava muutos pidätysprosenttiin etukäteen vuoden vaihtuessa.

18

Kulukorvauksella katetaan sijoitetun lapsen hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvia kustannuksia.

- lapsen ravintomenot
- lapsen tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, esim. käsikauppalääkkeet
- lapsen pesuaineet ja hygienia
- lapsen vaatteet ja niiden huollosta aiheutuvat kustannukset
- lapsen virkistys- ja harrastusmenot
- lapsen oman käyttöön annettavat käyttövarat
- lapsen puhelinmaksut
- osa asunnon käyttömenoista, kuten jätehuolto, sähkö, lämmitys, vesi, kodin/kiinteistön korjaus, kodin puhtaanapito ja irtaimiston kuluminen
- omalla autolla ajettujen, tavanomaisten perheen arkeen kuuluvien ajojen matkakustannukset
- vakuutukset; kunta edellyttää sijaisvanhempien ottavan laajennetun kotivakuutuksen vahinkojen varalta. **Muistakaa merkitä itsenne mahdollisen vakuutuskorvauksen saajaksi, sillä muuten korvaus maksetaan lapsen huoltajille!**

Muistiinpanot:

19

Käynnistämiskorvaus – lain mukaan olette oikeutettuja saamaan korvausta perhehoidon käynnistämisestä aiheutuvista tarpeellisista kustannuksista.

Lapsikohtaisesti korvataan:

- asuntoon liittyvät välttämättömät korjaus- ja muutostyöt (muistakaa ilmoittaa asiasta sosiaalityöntekijälle ennen muutostöitä!)
- huonekalujen ja irtaimiston hankinnat
- vuodevaatteet
- ensivaatekerta ja muut perushankinnat
- harrastusvälineet, esim. polkupyörä, sukset, lasketteluvälineet, jääkiekkovarusteet, tietokone tai mopo ja mopokortti
- alkuvaiheen mahdollinen ansiomenetyk

Toimitattehan listan perusteineen tarvittavista hankinnoista sosiaalityöntekijälle tai -ohjaajalle. Käynnistämiskorvauksen myötä tehdyt hankinnat ovat Naantalin kaupungin omaisuutta. Hankinnan arvosta poistuu kunakin vuonna neljäsosa, joten tavaroiden arvon kuoleentumisaika on neljä vuotta. **Muistakaa säilyttää ostokuitit!**

Muistiinpanot:

20

Käyttövaroilla tarkoitetaan sitä lapsen henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua kuukausittaista rahaa, johon hän on oikeutettu. Kyse on taskurahan tyyppisistä varoista. Teille maksettu kulukorvaus sisältää käyttövarat. Lapsi itse päättää mihin hän käyttää käyttövaransa ja samalla hän saa harjoitella rahan käyttöä. Käyttövaroilla ei ole tarkoitus kattaa lapsen kotikäyntiä tai harrastuksia. Käyttövaroja ei saa jättää antamatta rangaistuksena lapsen huonosta käytöksestä. **Sijaisvanhempi on velvollinen pitämään seurantakirjaa lapselle maksetuista käyttövaroista.**

Käyttövarojen määrä:

- o alle 15-vuotiaalle annetaan käyttöön määrä, joka vastaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan
- o yli 15-vuotiaalle annetaan vähintään määrä, joka vastaa kolmasosaa kulloinkin voimassa olevasta elatustuen määrästä

Teidän ei tarvitse säästää varoja täysi-ikäistyvän sijoituslapsenne itsenäisen elämän aloittamisen tukemiseksi. Kunta kerryttää **itsenäistymisvaroja** lapselle ja avaa lapselle tätä varten pankkitilin. Varoja kerryttävät esimerkiksi lapsen eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset ja vammaistuki.

Muistiinpanot:

21

Erityisten kustannusten korvaus:

Sijoitetun lapsen yksilöllisistä tarpeista johtuvat terapian ja terveydenhuollon aiheutuvat erityiset kustannukset korvataan. **Muistakaa hakea ensisijaisesti Kelan korvauksia!**

Erikseen korvataan:

- o terveystarkastusmaksut
- o reseptilääkkeiden kulut
- o sairaala- ja poliklinikkamaksut
- o kohtuulliset kustannukset silmälaseista ja piilolinseistä
- o sovitut terapiasta aiheutuvat kulut
- o terapiaan ja terveydenhoitoon liittyvät matkakulut siltä osin, kun niihin ei saada korvausta Kelan sairausvakuutuksesta
- o hammashoito
- o muut ei-tavanomaiseksi luokiteltavat terveydenhuoltomenot

22

Ansiomenetys korvataan teille kunta-alan työehtosopimuksen kokopäivärahan tai työnantajalta saadun todistuksen perusteella silloin, kun olette kodin ulkopuolella työssä, poissaolonne on ollut palkatonta ja läsnäolonne lapsen liittyvässä asiassa on ollut välttämätön. Lisäksi korvataan siihen liittyvät matkakulut.

Matkakustannusten korvaus maksetaan teille tilanteissa, jossa lapsi kuljetetaan perhetapaamisiin, terapiakäynneille ja asiantuntijatapaamisiin. Matkakulujen korvaamisesta sovitaan asiakassuunnitelmassa. Tavallisia perheen arkeen liittyviä matkoja, jossa sijoitettu lapsi on osallisena, ei korvata. Kulukorvaus kattaa ne jo.

Lomatuella on tarkoitus tukea lapsen osuutta perheenne lomailussa. Lomatuen määrä ilmenee toimeksiantosopimuksessa. Lisäksi teille korvataan lapsen passin hankinnasta ja matkustajavakuutuksesta aiheutuneet kulut. Jotta sijoitettu lapsi saisi oman passin, teidän tulee pyytää lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä kirjallinen todistus passihakemuksen liitteeksi. Se korvaa passin hakemuslomakkeessa vaadittavat lapsen huoltajien allekirjoitukset.

23

Harrastusraha Kulukorvaus kattaa tavallisista harrastuksista ja sen välineistä aiheutuvat kulut. Sen lisäksi korvataan säännöllisestä harrastuksesta aiheutuvia kustannuksia vuosittain. Korvaussumma näkyy asiakassuunnitelmassa. Sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan voidaan tukea lapsen poikkeuksellisen kallista harrastusta.

Opiskelukulut Kulukorvauksen lisäksi erikseen korvataan alle 21-vuotiaan lapsen tai nuoren opiskelusta aiheutuvat suuret, pakolliset kustannukset.

- o oppikirjat
- o erityisvaatetus
- o muut välttämättömät erityisvälineet
- o matkakulut (Kelan matkakorvauksen ylittävältä osalta)
- o opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset menot

Päivähoitokulut Sijoitetun lapsen päivähoito kunnallisessa päiväkodissa on teille maksutonta. Päivähoitokulut maksaa Naantalın kaupunki. Teidän tulee itse anoa päivähoitopaikkaa sijoitetulle lapselle.

24

Rippikoulu- tai Prometheus-leirin kustannukset. Naantalin kaupunki korvaa rippikoululeirin tai Prometheus-leirin kulut. Prometheus-leirit ovat uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumattomia aikuistumisleirejä. Leireistä saa lisätietoa seurakuntien nettisivuilta sekä Prometheus-leirin tuki ry:stä: www.protu.fi.

Naantalin kaupunki muistaa sijoitettuja lapsia tietyillä summilla per tapahtuma, jollaisia ovat esimerkiksi lapsen rippijuhlat ja koulutuksesta valmistuminen. Sijoitettuja lapsia muistetaan lisäksi joulurahalla.

Muistiinpanot:

25

Entä jos sairastun?

Teidän ei tarvitse keskeyttää sijaishoitoa sairauden vuoksi, mutta silloin pitäisi osoittaa, miten sijaislapsen hoito on järjestetty teidän ollessanne sairaalalla. Mikäli lapsen sijaishoito jatkuu kotonanne teidän sairastuessanne, olette oikeutettu **sairauspäivärahaan**. Kulukorvaus ja hoitopalkkio säilyvät ennallaan. Jos ette pysty sairausloman aikana huolehtimaan lapsesta oman perheen järjestelyin, teidän tulee neuvotella sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan kanssa avun saamisesta. He voivat järjestää teille kodinhoitoapua. Sairastuessanne ja ollessanne kykenemätön hoitamaan lasta enintään kolme vuorokautta riittää oma ilmoitus sosiaalityöntekijälle tai -ohjaajalle. Sairausloman jatkuessa yli kolme vuorokautta tarvitaan terveydenhoitajan tai lääkärin todistus.

Mikäli sairauden vuoksi ette pysty tilapäisesti hoitamaan lasta ja Naantali kaupunki järjestää hänelle korvaavan hoidon, teille maksetaan tästä huolimatta hoitopalkkio ja kulukorvaus sairastumispäivältä ja yhdeksältä arkipäivältä. Olette oikeutettu saamaan sairauspäivärahaa omavastuuajan (sairastumispäivä + 9 arkipäivää) jälkeen verotettavien tulojenne perusteella laskettavan päivärahan suuruisena. Silloin kun lapsi siirretään muualle hoitoon, kulukorvauksesta vähennetään kolmasosa. Sairauden pitkittyessä yli 300 arkipäivän mittaiseksi Kelalta tulee hakea kuntoutustukea. Tarkempia tietoja www.kela.fi.

26

Entä jos haluan pitää vapaata?

Teillä on perhehoitolakin takaama oikeus vapaaseen, eli yhteen vuorokauden kuukaudessa, jos olette toimineet vähintään 14 vrk sijaisvanhempina. Vuodessa kertyy 12 vapaapäivää. Siitä pidemmästäkin vapaasta on mahdollista sopia toimeksiantosopimuksessa. Jos ette käytä vapaita koko kalenterivuonna, teille maksetaan korvaus joulukuun maksatuksen yhteydessä hoitopalkkiona.

Teidän tulee muistaa ilmoittaa riittävän ajoissa haluamienne vapaapäivien ajankohdasta sosiaalityöntekijälle tai -ohjaajalle, jotta lapsen sijaishoidon järjestäminen toteutuu lapsen edun mukaisesti.

Palkkion maksamisesta vapaan ajalta sovitaan toimeksiantosopimuksessa. Hoitopalkkio ja kulukorvaus maksetaan vapaanne ajalta täysimääräisenä. Naantalin kaupunki järjestää sijaishoidon vapaanne ajaksi joko lapsen lähiverkostosta tai etsii sijaishoitopaikan Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksikön kautta. Te voitte myös järjestää lapsen sijaishuollon hyödyntäen omia sukulaisianne tai läheisiänne, jotka ovat tuttuja ja turvallisia lapselle. Silloin heille voidaan maksaa palkkio ja kulukorvaus vapaanne sijaistamisesta.

27

Mitä vielä on hyvä muistaa?

Yhteistyö biologisten vanhempien kanssa. Sijaisperheenä avaatte kotinne ovet mahdollisuuksien mukaan myös lapsen biologisille vanhemmille. Tutustumiskäynnillä biologisille vanhemmille esitellään kodin tilat ja perheenjäsenet sekä perheen käytännöt ja säännöt. Avoimella ja lämpimällä suhtautumisella poistetaan monia ennakkoluuloja ja luodaan hyvää pohjaa yhteistyölle. Toisinaan yhteistyö biologisten vanhempien kanssa voi kuitenkin osoittautua haasteelliseksi. Tällaisissa tapauksissa voitte aina kääntyä lapsesta vastaavan sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan puoleen.

Sijaislapsen yksityisyyden suoja. Sijoitettu lapsi on osa perhettänne, joten voitte kuvata tai videoida häntä kotialbumiinne samalla tavoin kuin muitakin perheenjäseniä. Sijoitetun lapsen kuvia ei kuitenkaan saa julkaista lehdessä tai internetissä tai muutenkaan julkisesti esittää ilman huoltajan tai edunvalvojan kirjallista lupaa. Tarvittaessa vastuusosiaalityöntekijä tai -ohjaaja auttaa teitä luvan pyytämisessä. Samat säännöt pätevät myös koulu-, päiväkotij- ja harrastusympäristössä, joten muistakaa tiedottaa näitä tahoja asiasta.

28

Sijaislapsen oman tilan tarve. Yhtä lailla kuin sijoitetun lapsen on tärkeä tuntea kuuluvansa perheeseen, hänellä on myös tarve saada omaa tilaa oman huoneen muodossa. Tämä on edellytys sijoitukselle. Oman tilan ja huoneen tarve vaihtelee ikätason mukaan. Olisi tärkeää, että lapsi saisi itse mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa siihen, millainen hänen oma yksityinen tilansa on. Esimerkiksi lapsi voisi olla mukana valitsemassa omaan tilaansa tulevia värejä ja materiaaleja.

Tapahtumapäiväkirja. Toivomme teiltä kuukausittaista kirjallista kertomusta sijaislapsen arjen kuulumisista. Olisi tärkeää, että sen tekemiseen osallistuisi myös lapsi itse. Tällä tavalla jatkuva yhteys teidän ja sosiaalitoimen välillä säilyy vahvana koko sijoituksen ajan.

Matka ulkomaille. Useimmiten voimassa oleva lapsen passi riittää osoittamaan rajaviranomaisille lapsen oikeuden matkustaa teidän mukanaan. Varmuuden vuoksi on hyvä pyytää sosiaalityöntekijältä matkustuslupa kirjallisena sekä selvittää asia matkajärjestäjän kanssa ennen matkan varausta. Matkustussuunnitelmista pitäisi mahdollisuuksien mukaan ilmoittaa etukäteen vastuusosiaalityöntekijälle sekä lapsen biologisille vanhemmille.

29

Tilin avaaminen. Lapsella voi olla jo biologisen vanhemman aiemmin avaama pankkitili. Huostaanotosta huolimatta lapsen huoltajat säilyvät edelleen lapsen edunvalvojina. Käytännössä he voivat nostaa varoja alle 18-vuotiaan lapsensa nimissä olevalta tililtä. Sijaisvanhempina voitte myös avata lapselle omalla nimellänne pankkitilin, johon lapsella on käyttöoikeus. Sijaisvanhemmuus on useimmille pankkivirkailijoille vielä vieras asia, joten tiliä avattaessa teidän voi olla hyvä varautua todistamaan sijaisvanhemmuutenne.

Lapsen vakuutukset. Vahingonkorvausvastuuta selvitetessä tarkastellaan niin sijoitettua lasta vahingontekijänä, sijaisperhettä valvontavastuullisena kuin sijoitettavaa kuntaa sijaishoidon järjestäjänä.

Naantalin kaupunki ei ole lakisääteisesti velvoitettu ottamaan vakuutuksia (henki- ja tapaturmavakuutus, vahingonkorvausvastuuvakuutus) sijoitetulle lapselle, vaikka se onkin viime kädessä korvausvelvollinen niistä aineellisista vahingoista, joita ei voida korvata perheen tai lapsen vakuutuksesta.

Naantalin kaupunki suosittelee, että ottaisitte laajennetun kotivakuutuksen mahdollisten vahinkojen varalle. Vakuutusmaksut on huomioitu kulukorvauksessa. Vakuutusten käytännöt eri vakuutusyhtiöissä vaihtelevat, joten vakuutusehdoista saatte parhaiten lisätietoa suoran vakuutusyhtiöiltä.

30

Muistiinpanot:

31

Tieto ei lisää tuskaa vaan antaa varmuutta

Jokaiselle sijoitetulle naantalilaiselle lapselle on nimetty vastuutyöntekijä – joko **sosiaalityöntekijä tai sosiaalihojaaja** – joka huolehtii lapsen virallisista asioista. Teillä on aina mahdollisuus ottaa häneen yhteyttä virka-aikana ja keskustella mieltänne askarruttavista asioista.

Mentorointi on kokeneen sijaivanhemman antamaa asiantuntija-apua sijaivanhemmuuden alkuvaiheessa olevalle sijaisperheelle. Mentori voi ohjata ja tukea sijaisperhettä erilaisissa kriisitilanteissa. Mentorisuhde kestää kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen. Naantali kaupunki korvaa mentoroinnista aiheutuvia kuluja. Lisätietoa mentoroinnista saatte Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksiköstä.

Naantalin kaupunki suosittelee sijaivanhemmille **työnohjausta**, jolla tuetaan hoito- ja kasvatustyötä, sijaisperheiden jaksamista ja voimavaroja. Toimeksiantosopimuksessa sovitaan työnohjauksen toteutumisesta ja kaupunki vastaa sen kustannuksista. Työnohjaus on suositeltavaa aloittaa heti sijoituksen alussa. Työnohjaus on luottamuksellinen, teidän ja työnohjaajan keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuva oppimistapahtuma, jonka tavoitteena on saada ohjattavalle jäsentynyt suhde pulmalliseen tilanteeseen sekä sijaivanhemmuuteen liittyvien tunteiden käsittelyyn.

32

Teillä on myös tarvittaessa mahdollisuus saada **täydennyskoulutusta**. Sijaisvanhemmille korvataan täydennyskoulutusta kaksi päivää vuodessa. Tuolloin voitte osallistua kunnan järjestämiin, maakunnallisiin tai valtakunnallisiin koulutuksiin. Jos osallistutte koulutustapahtumaan, johon on lapsille järjestetty omaa ohjelmaa, koulutustilaisuus maksetaan koko perheen osalta.

Sijaisvanhemmille on kehitetty erilaisia **vertaisryhmiä**. Niissä jaetaan ajatuksia ja kokemuksia sekä käydään läpi sijaisperheen joskus pulmallisia arjen tilanteita. Vertaisryhmässä sijaisvanhemmilla on hyvä tilaisuus oppia toistensa kokemuksista, lisätä ammattitaitoaan ja vahvistaa jaksamistaan. Naantalin kaupunki maksaa vertaistukiryhmätoiminnasta aiheutuvat perhekohtaiset kustannukset. Sen aloittamisesta tulee sopia etukäteen sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan kanssa.

Naantalin kaupunki tarjoaa teille **lapsiperhepsykologien palveluja**, jotka toteutuvat esimerkiksi konsultaatiokäynneillä ja joko sijaisvanhemman tai sijoitetun lapsen tukikäynneillä.

33

Valtakunnallinen **SINUT RY** tarjoaa sekä perheeseen sijoitetuille nuorille että perheen biologisille nuorille mahdollisuuden osallistua vertaistoimintaan. Lisätietoa saatte nuorten omilla nettisivuilla **www.sinut.fi**

Perhehoitoliitto. Sijaisperheitä tukee myös Perhehoitoliitto. Liitolla on alueellisia jäsenyhdistyksiä, jotka tarjoavat vertaistukea ja virkistystoimintaa. Lisäksi liitosta saa asiantuntijatukea perhehoidon kysymyksiin. Lisätietoa **www.perhehoitoliitto.fi**

Työnohjauksesta, vertaistukiryhmien toiminnasta ja mentoroinnista kuulette lisää Naantalin kaupungin sosiaalityöntekijältä tai -ohjaajalta, **Varsinais-Suomen sijaishuoltoyksiköltä**.

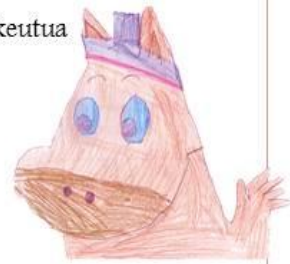

Muistiinpanot:

34

Neuvoja ja rohkaisun sanoja muilta sijaisvanhemmilta

- Arjen iloa ja jaksamista!
- Suosittelen lämpimästi. Soita vain, jos siltä tuntuu ja pyydä apua aikaisemmin, ettei menisi oma jaksaminen alta.
- Käy tutustumassa jo valmiiseen sijaisperheeseen, jos on vain mahdollista.
- Kaikki sijaisvanhemmat puhuvat samaa kieltä, kannattaa hakeutua vertaistukiryhmään.

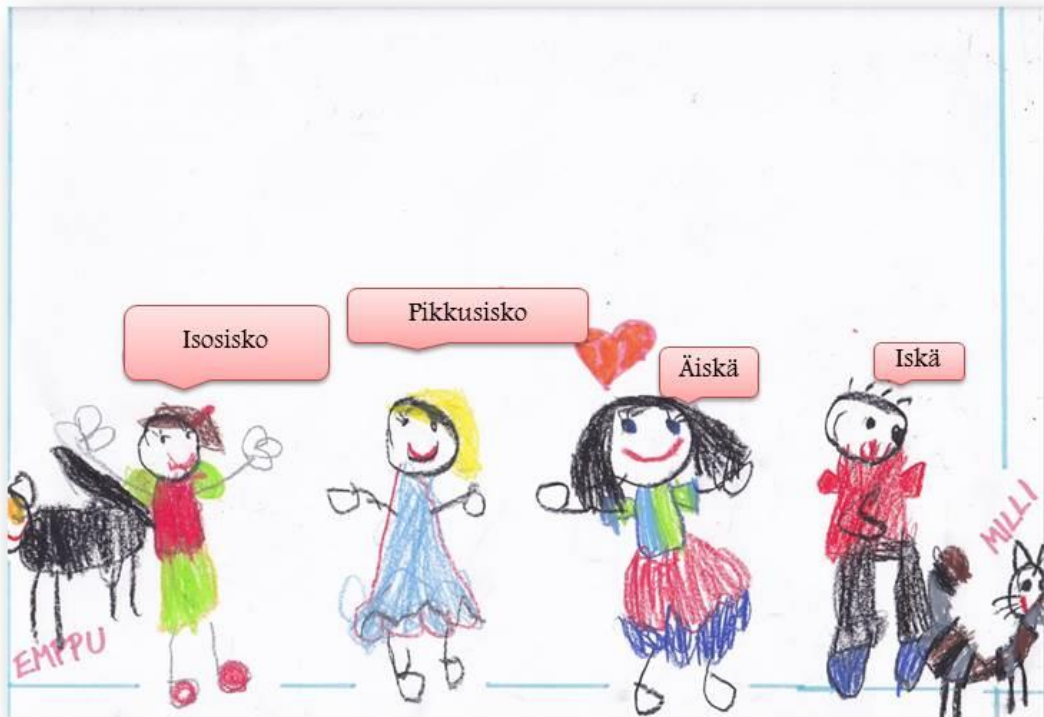

35

Muistiinpanot:

Muistiinpanot:

Mitä tehdä kriisitilanteessa?

Hätäkeskus 112 auttaa akuuteissa hätätapauksissa ja ohjaa puheluja sosiaalipäivystykselle.

Virka-aikana kannattaa soittaa vastuusosiaalityöntekijälle tai -ohjaajalle.

Puhelin